

05
222921

рабoтніца і осялянка 7

1968

30K-2
1844 блд

Чытайце ў нумары:

● Хатынскі набат ● Легенда пра
белага бусла ● Час і мы ● Апавяданні:
„Візіт акушэркі“ і „Старая маці“

МАСТАЦТВА—НАРОДУ

З чым беларускае мастацтва ідзе да юбілею рэспублікі?

На гэтае пытанне адказаў нам намеснік міністра культуры БССР Юрый Міхайлавіч Міхневіч.

— Усе мерапрыемствы, якія праводзяцца ў рэспубліцы на стацыянарных сцэнах тэатраў, прысвечаны гэтай даце.

У праграмах улічваецца неабходнасць больш шырокага паказу нацыянальнага рэпертуара.

Аб'яўлены конкурсы: на лепшы спектакль аб жыцці і працы беларускага народа, конкурс на лепшую эстрадную і масавую песню, конкурс маладых музыкантаў-выканаўцаў.

Дзяржаўны ордэна Леніна Вялікі тэатр оперы і балета рыхтуе да свята балет Яўгена Глебава «Сон на кургане» і аднаактны балет Дзмітрыя Смольскага «Гімн працы».

Беларускі дзяржаўны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы працуе над спектаклем па апавесці Сяргея Грахоўскага «Руда-

бельская рэспубліка». Аўтары інсцэніроўкі Сяргей Грахоўскі, Тамара Абакумоўская і Барыс Луцэнка.

Гледачы ўбачаць і вечар беларускай аднаактнай камедыі «І смех і грэх».

Тэатр імя Якуба Коласа прапануе спектакль-кампазіцыю Барыса Бур'яна «Пяю цябе, Беларусь», Брэсцкі тэатр імя Ленінскага камсамолу — «Брэсцкі мір» Канстанціна Губарэвіча, Гродзенскі — «Сустрэчу» А. Струніна, па матывах рамана Піліпа Пестрака «Сустрэнемся на барыкадах», Магілёўскі абласны тэатр музычнай камедыі — аперэту Юрыя Семянякі «Лейся, песня жаваранка».

Я назваў толькі нацыянальныя беларускія п'есы. Але тэатры таксама ўключылі ў свой юбілейны рэпертуар і класіку і спектаклі савецкіх аўтараў.

10—20 лістапада ў Мінску будзе паказ лепшых конкурсных спектакляў.

Акрамя конкурсаў, да юбілею праводзіліся, праводзяцца і будуць яшчэ праводзіцца фестывалі. Усесаюзны фестываль эстраднага мастацтва, фестываль лаўрэатаў міжнароднага і ўсесаюзнага конкурсаў, фестываль беларускага мастацтва ў абласцях і раёнах рэспублікі. Толькі ў апошнім удзельніча-

юць 25 вядучых прафесіянальных калектываў і 700 выканаўцаў.

Асобая ўвага пры арганізацыі фестываляў аддаецца абслугоўванню сельскага насельніцтва рэспублікі. Для гэтага выкарыстоўваюцца ўсе сцэнічныя пляцоўкі, якія толькі ёсць у нас у вёсках.

З вялікім поспехам прайшоў у Мінску Усесаюзны фестываль майстроў опернага і балетнага мастацтва. Гэты фестываль быў вялікім святам не толькі для актёраў, але і для ўсяго беларускага народа. Канцэрты фестываля бачылі і чулі мільёны гледачоў на фабрыках і заводах, у вёсках, канцэрты трансліраваліся па радыё і тэлебачанню.

Самадзейнае мастацтва будзе паказана ў Мінску ў час правядзення «Дзён абласцей».

Працуюць над творами, прысвечанымі шляху Беларусі, яе гераічнаму мінуламу і светламу сённяшаму дню, беларускія мастакі. Яны рыхтуюцца да абласных і рэспубліканскіх юбілейных выставак «Савецкай Беларусі 50 гадоў». Задача выставак — не толькі паказаць новыя творы, але паказаць усё лепшае, што было створана беларускімі мастакамі за многія гады.

КРЭПАСЦЬ НАД БУГАМ-РАКОЙ

Песня-балада

Словы Эдзі АГНЯЦВЕТ

Музыка М. ШНЭЙДЭРМАНА

Сцены, як сведкі жывыя...
Сцены над Бугам-ракой.
Сняцца ім цяжкія сны
франтавыя,
Попел, абліты крывёй...

Страшнае, горкае лета!
Хмары і дрэвы гараць.
За Радзіму,
у крэпасці гэтай,
На смерць Героі стаяць!

Помніць зямля Беларусі,
Людзі запамняць наvek:
— Паміраю,
але не здаюся!—

Так напісаў Чалавек...
Сэрца табой ганарыцца,
Крэпасць над Бугам-ракой!
І да зямлі я хачу пакланіцца
Славе геройскай людской!

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

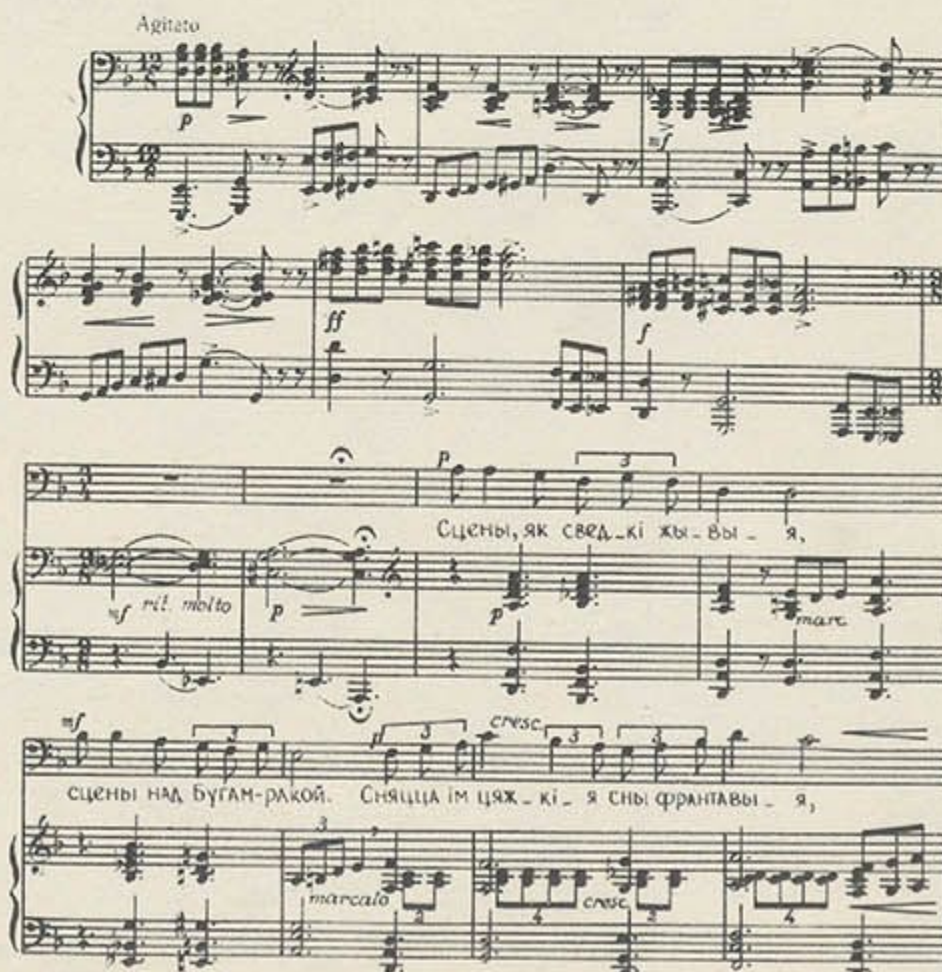
**работніца
і сялянка**

№ 7
ЛІПЕНЬ
1968

ШТОМЕСЯЧНЫ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫ І ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС

ГОД ВYДАННЯ СОРАК ЧАЦВЁРТЫ
ВYДАННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ

Выдавецтва «Звязда».

ТАБЕ, РЭСПУБЛІКА, ПРЫСВЯЧАЕЦЦА

— Чым парадзе выдавецтва нашых чытачоў у юбілейныя дні! Што новага з'явіцца на нашых кніжных паліцах, у бібліятэках!

З такім пытаннем звярнулася «Работніца і сялянка» да галоўнага рэдактара выдавецтва «Беларусь» Міхаіла Антоненкі.

— Нашы планы выпуску спецыяльнай літаратуры, прысвечанай 50-годдзю рэспублікі і Кампартыі БССР, ажыццяўляюцца, можна сказаць, штодня. Выходзяць у свет новыя кнігі, здаюцца ў вытворчасць другія, рэдакцыя працуе над рукапісамі трэціх. Многа новых кніг атрымаюць чытачы сёлета, у тым ліку каля 40 юбілейных выданняў.

Да 50-годдзя Кастрычніка быў выдадзены том гісторыі Кампартыі Беларусі, да юбілею рэспублікі выйдзе яшчэ адзін.

Чытачы пазнаёміліся ўжо са зборнікам успамінаў ветэранаў Кастрычніцкай рэвалюцыі і грамадзянскай вайны на Беларусі — «У барацьбе за ўладу Саветаў».

Цікавая, на мой погляд, будзе серыя добра ілюстраваных кніг пра ўсе вобласці нашай рэспублікі. Гэта будуць публіцыстычныя нарысы пра тыя вялікія змены ў жыцці, культуры, эканоміцы, якія адбыліся за 50 гадоў ва ўсіх кутках нашай рэспублікі, пра лепшых нашых людзей працы. Нарысы напісаны мясцовымі аўтарскімі калектывамі.

Рыхтуюцца кнігі «У братняй сям'і народаў СССР», «Наша рэспубліка ў лічбах і фактах» (дарэчы, другое, дапоўненае

выданне), і ўжо выйшаў у пачатку года спецыяльны статыстычны даведнік, таксама ў лічбах — «Беларуская ССР за гады Савецкай улады».

— Пэўна, пісьменнікі нашы таксама плённа працуюць напружаны юбілею і парадуюць нас новымі поспехамі!

— У мінулым годзе выйшаў раман-хроніка старэйшага беларускага пісьменніка Ільі Гурскага — «Вецер веку», у аснове якога пакладзены падзеі і факты перыяду Кастрычніцкай рэвалюцыі і першых гадоў Савец-

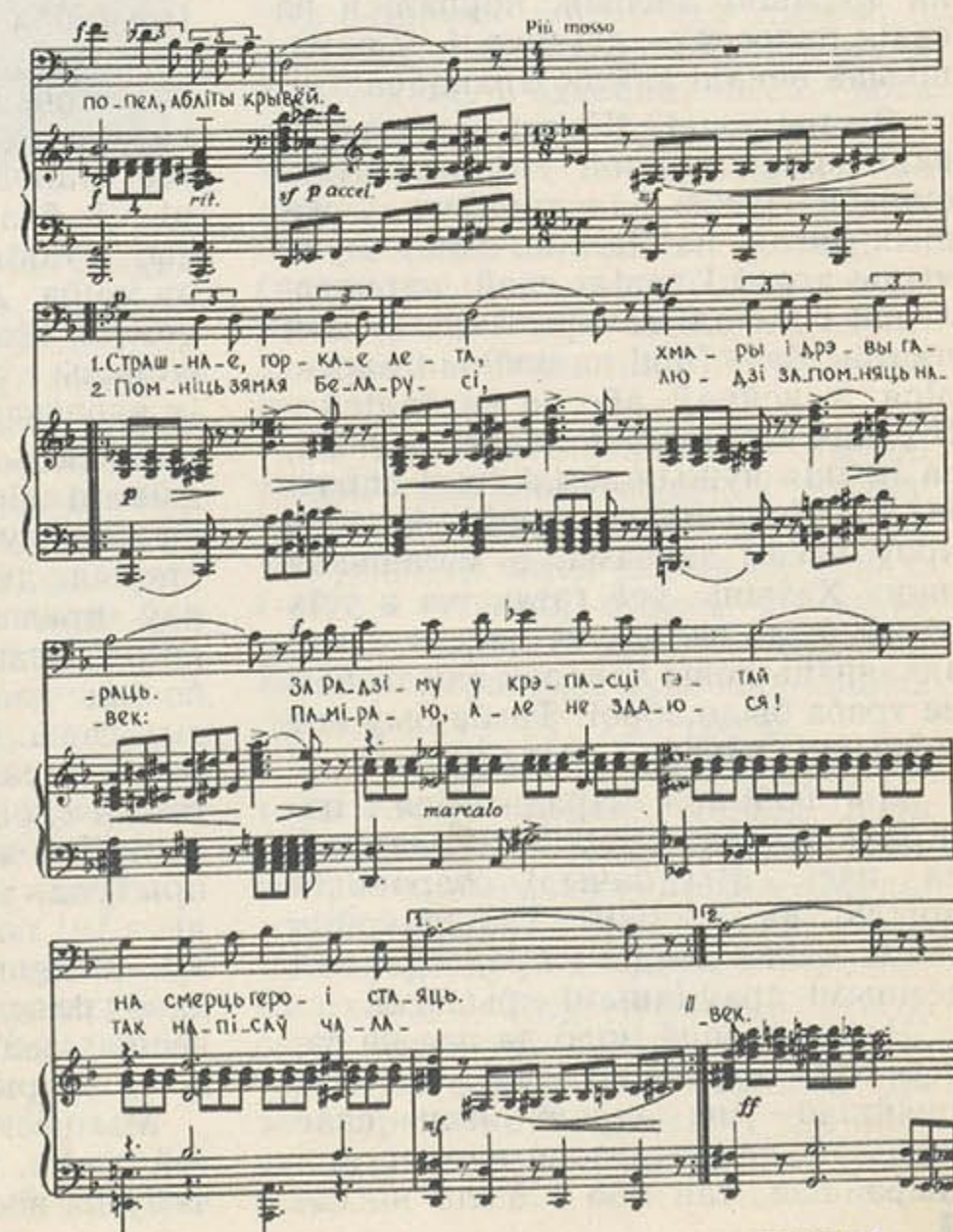
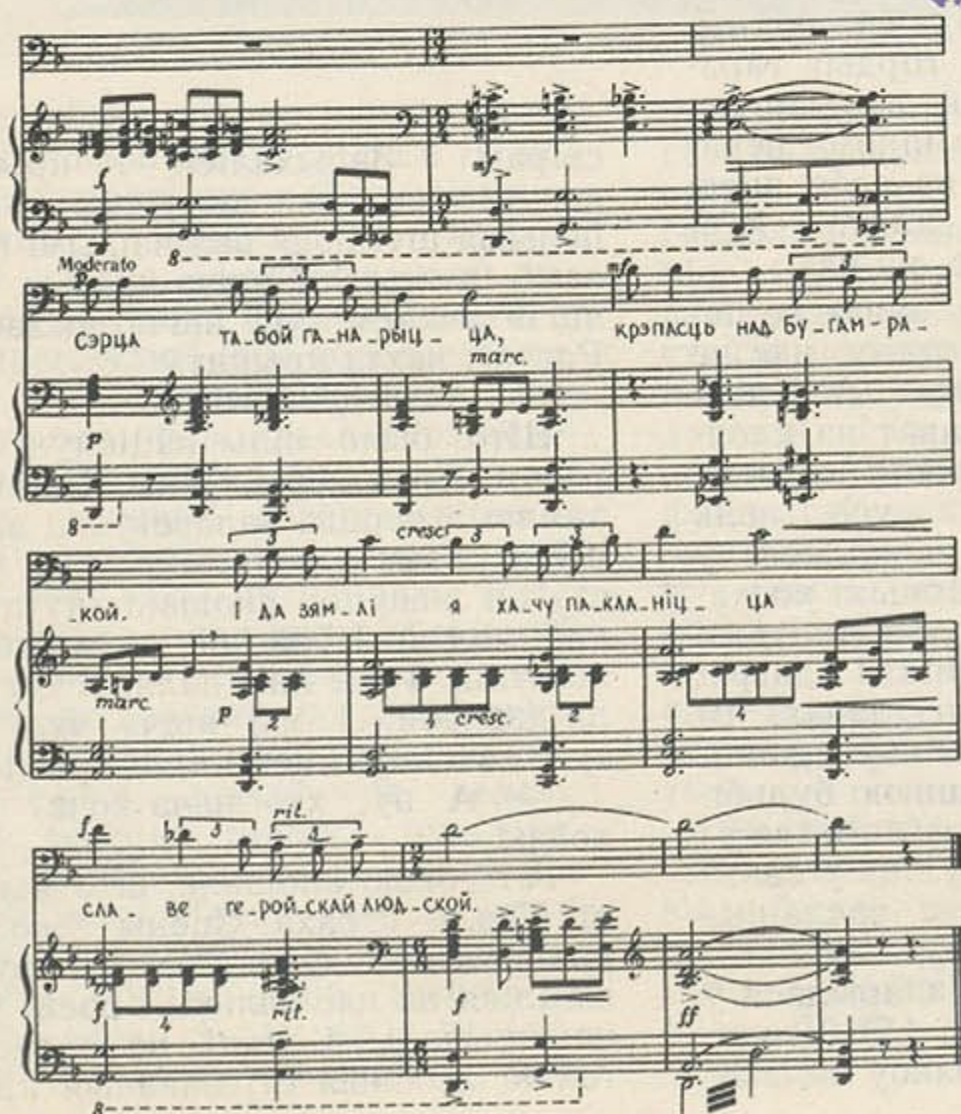
кай улады. Сёлета гэты раман выйдзе з друку ў перакладзе на рускую мову. Рэдакцыя мастацкай літаратуры падрыхтавала зборнік вершаў паэтаў братніх рэспублік і зарубажных краін аб Беларусі. Ён так і называецца: «Табе, Беларусь». Здадзена ў вытворчасць другое выданне кнігі-нарыса Тараса Хадкевіча «Мая рэспубліка», дапоўненае і дапрацаванае.

Ну і, вядома, песні да нашага шчаслівага юбілею спатрэбяцца. Вось і выйдзе да тых дзён «Анталогія беларускай народнай песні», складзеная Генадзем Цітовічам.

— Можна чакаць, што ў юбілейныя дні мы і нашы госці зможам набыць у магазінах прыгожыя, багата ілюстраваныя альбомы, якія раскажуць і пакажуць поўна ўсю нашу рэспубліку?

— У самым вялікім выбары. І найбольш поўная будзе фота-аповесць — серыя з 8 альбомаў «Савецкая Беларусь». У яе ўвойдуць тэмы: «Беларусь індустрыяльная», «На палях Беларусі», «Культура», «Навука» і г. д.

Выдадзены фотаальбом «Беларусь» на беларускай, рускай і англійскай мовах. І наогул ілюстраваная юбілейная прадукцыя будзе прадстаўлена даволі шырока.

НАЦЫЯНАЛЬНАЯ
БІБЛІЯТЭКА
БЕЛАРУСІ

ВЫСОКИЯ чорныя коміны. Сцежкі да кожнай хаты. І нават вароты, маленькія чыгуныя вароты-веснічкі, якія асабліва балюча кранаюць душу.

...Ніколі не скрыпнуць гэтыя вароты жывым, драўляным скрыпам, а з комінаў ніколі сакавіта не паваліць дым чалавечага жылля. Бо коміны—высокія, чорныя, абсечаныя знізу,—гэта помнікі. Бо сцежкі—не цёплыя: земляныя... А вароты—толькі сімвалы.

І не песні дзяўчат, не гукі гармоніка, не гул чалавечых галасоў будуць чуваць вечарамі над гэтым наваколлем. Удзень і ўначы, у зімовую непагадзь і вясновую навальніцу, у летнюю спёку і восеньскую слату—адзін, адзін толькі гук ад сёння і да вечна будзе плысці ў гэтым паветры—трывожны жалобны звон з кожнага коміна. Людзі, слухайце!—загадаюць гэтыя званы. Чуеце—гэта мы—Камінскія і Яскевічы, Бараноўскія і Іоткі, мы, хатынцы, паўсталі з попелу. Гэта нашы дамы, нашы коміны, нашы вароты... Наш боль, нашы пакуты. Наш хатынскі набат. Слухайце!

...Вы бачылі нашу вёску? Вось такая яна была, так стаяла кожная хата, да кожнай вяла свая сцежка. Гэтак жа з усіх бакоў нас акружалі лясы і гэтак жа здавалася, што наша маленькая вёска нібы прылегла адпачыць у нізіне далёка ад праездных шляхоў. Вы бачылі наша поле? Невялікае поле, праўда? І сялянскі здабытак наш быў не надта багаты. Хатынцы спрадвеку, як мурашкі лясныя, корпаліся на сваіх палосках ды шчэ і ў памешчыка некалі зямлю арандавалі.

Як мы жылі? Жанкі нашы гадавалі дзяцей, ганялі ў поле статак, сушылі грыбы—іх процьма ў нашых лясках на Лагойшчыне, мужчыны аралі і вазілі гной, карчавалі пні і дымілі вечарамі цыгаркамі ля прызбаў. Ішлі на войны і вярталіся з войнаў або не вярталіся... У свеце адбываліся падзеі розныя, за нейкія чужыя землі ішлі спрэчкі і пралівалася кроў—і наша кроў часам таксама, а маленькая наша Хатынь усё гэтак жа з усіх бакоў была заціснута лясамі, і каб адваяваць новы кавалак зямлі, нам не трэба было зброі. Трэба быў пот мужыцкі, сякера і рыдлёўка.

Мы любіліся, нараджаліся і паміралі, і нават смерць не разлучала нас... Вы бачылі старэнькія могілкі на ўзгорку? Тут спакойна спяць нашы дзяды і прадзедаў пад цёмнымі драўлянымі крыжамі.

Новае жыццё ішло да нас не самым хуткім шляхам, ды затое калі прыйшло—мы аддалі яму свае сэрцы. Здаецца, і поле наша стала шырэйшае, так яно і было на са-

май справе, бо памешчыцкая зямля была цяпер наша. І хаты нашы сталі святлейшыя. І размовы нашы вячэрнія на прызбах сталі іншыя: што яшчэ пачнем будаваць у калгасе? Куды наважыліся ісці вучыцца дзеці нашы? Што робіцца ў далёкім свеце?

Мы читалі газеты, слухалі іншы раз радыё, навіны прыходзілі цяпер і да нас, толькі ўсё яшчэ, здавалася, даносілася ў нашу ціхую Хатынь усё гэта з іншай планеты. Там, на гэтай іншай планеце, была нейкая мюнхенская змова, там на плошчах вялікіх гарадоў гарэлі ўжо кастры з кніг і шалёны Гітлер ставіў пад ружжо ўсю сваю далёкую незнаёмую і непатрэбную нам Германію. Недзе на камяністыя глебы Іспаніі паляцелі першыя бомбы. Мы шчыра спачувалі людзям гэтай краіны, але здавалася, што такая бяда ніколі не прыйдзе ў наш дом.

...А пад выхадныя дні да нас прыходзілі ў госці нашы дзеці, першыя нашы хатынскія настаўнікі, аграномы, першыя нашы вучоныя людзі, і мы кармілі іх блінамі і рассыпчастай бульбай, глядзелі на іх твары і радаваліся, радаваліся, бо гэта мы разам з імі пачалі выходзіць з цемры, мы, мірныя і добрыя душою людзі, цёмныя лясныя хатынцы. Цёмныя?.. Не, гэта мы так па старой звычцы называлі яшчэ сябе, а самі адчувалі ўжо і сваю сілу, і сваю чалавечую вартасць. А наперадзе чакалі яшчэ лепшага.

Што было далей—вы ведаеце. Прыйшла вайна. Мы прынялі яе на свае плечы так, як зрабілі гэта ўсе нашы гарады і вёскі. Калі прыходзіць да народа вялікая бяда, усе становяцца перад ёй роўнымі—і белакаменныя гордыя гарады, і такія маленькія паселішчы, як наша. А іншы раз нікому невядомыя вёскі нясуць на сабе яшчэ большы, страшэнны цяжар, калі іх напаткае гэтакі лёс, як нас.

Дасюль мы яшчэ нават не падымалі зброі на ворага—у нас не было каму гэта рабіць. Асталіся старыя ды малыя, нават на хлопцаў прызыўнога ўзросту нам не надта пашанцавала: усё неяк больш дзяўчаты нараджаліся ў тыя гады. Мы былі мірнымі жыхарамі ў самым літаральным сэнсе гэтага слова. Мы кармілі і адагравалі ўзімку партызан, давалі ім прытулак ля сваіх комінаў і дзялілі з імі папалам апошняю бульбіну. І няшчасныя яўрэйскія сем'і даводзілася нам прытуліць у сваёй вёсцы, каб хоць крыху засланіць іх ад звярынай пашчы.

Мы не ведалі, што здарылася ў той дзень, 22 сакавіка 1943 года, чаму на вёску з усіх бакоў наляце-

лі салдаты і паліцэйскія, абстралялі яе з кулямётаў і аўтаматаў, а потым... потым кожную сям'ю—і маленькіх дзяцей, і старых, нават тых, хто ўжо сам з печы злезці не мог, павыганялі на вуліцу, сабралі ўсіх разам і пад канвоем упіхнулі ў свіран Іосіфа Камінскага. І мы асталіся там—Камінскія, Яскевічы, Бараноўскія, Іоткі. Колькі нас было там, мы не лічылі. Толькі яблыку ў свірне не было дзе ўпасці, рукой паварухнуць нельга было. І вось ужо затрашчала саломна на страсе, чорны дым паваліў у

ХАТЫНСКІ НАБАТ

Алена УЛАДЗІМІРАВА

свіран... Задыхаліся і крычалі дзеці, вось ужо чырвоныя языкі полымя шугаюць над нашымі галовамі, а мы ўсё яшчэ жывыя, усё яшчэ дыхаем, усё яшчэ дыхаем... Раптам нехта крыкнуў:

— Ламі дзверы!

Што было сілы націснулі ўсе разам на дзверы. Яны ўпалі на зямлю, і першы чалавек, які вываліўся разам з дзвярыма, так і застаўся ляжаць, скошаны аўтаматнай чаргой. І ўсё-такі за ім пайшлі астатнія. І ўсе яны паляглі тут жа, ля дзвярэй. І мы яшчэ чулі адтуль, звонку, смех і чулі крыкі.

— А ну, хто яшчэ хоча? Выходзь!

Гэта было апошняе, што мы чулі. Упала страху. Сцены ўжо заняліся агнём, ужо адна за другой валіліся на нас бэлькі, і дзеці ўжо не крычалі, і маці не галасілі, толькі асобныя страшэнныя крыкі

раздаваліся яшчэ раз-пораз і сціхалі, сціхалі... А потым... Нават сабакі не вылі ў вёсцы — іх пастралілі фашысты. Людзі з суседніх вёсак прыйшлі на наша папалішча, сабралі нашы косці, аплакалі іх, і над Хатынню надоўга, надоўга застыла мёртвая цішыня.

Нас няма. І мы ёсць. Мы паўсталі і прыйшлі да вас з попелу. Ёсць нашы хаты, нашы сцёжкі, нашы коміны. І ёсць апошні з Хатыні — Іосіф Камінскі. Ён застаўся жыць, каб назваць нашы імёны, калі прыйдзе час, і каб напісалі іх,

цела, на ногі ўстаць не магу. Куляўся па зямлі і вось ужо апынуўся побач з ім, узяў яго галаву ў рукі: тата, снегу мне пакладзі ў рот. Згроб з зямлі пачарнелыя кавалачкі апошняга снегу і кладу, кладу яму ў рот, а ён толькі паспеў спытаць у мяне: а мама? Дзе мама? Ці жывая? І ўсё. Увесь живот яго як сіта быў пабіты аўтаматнымі кулямі... Усе мае засталіся там, усе... Адэля, Ядвіга, Міхаіл, Адам, Валя.

Ён доўга яшчэ ляжаў у абдымаках мёртвага сына... Яго моцнае

хатынцаў, і прасіў, маліў карнікаў:

— Дабіце мяне.

А тыя рагаталі ў адказ.

— І сам падохнеш.

І як дабег Казімір да Казыроў і рухнуў на парозе першай хаты...

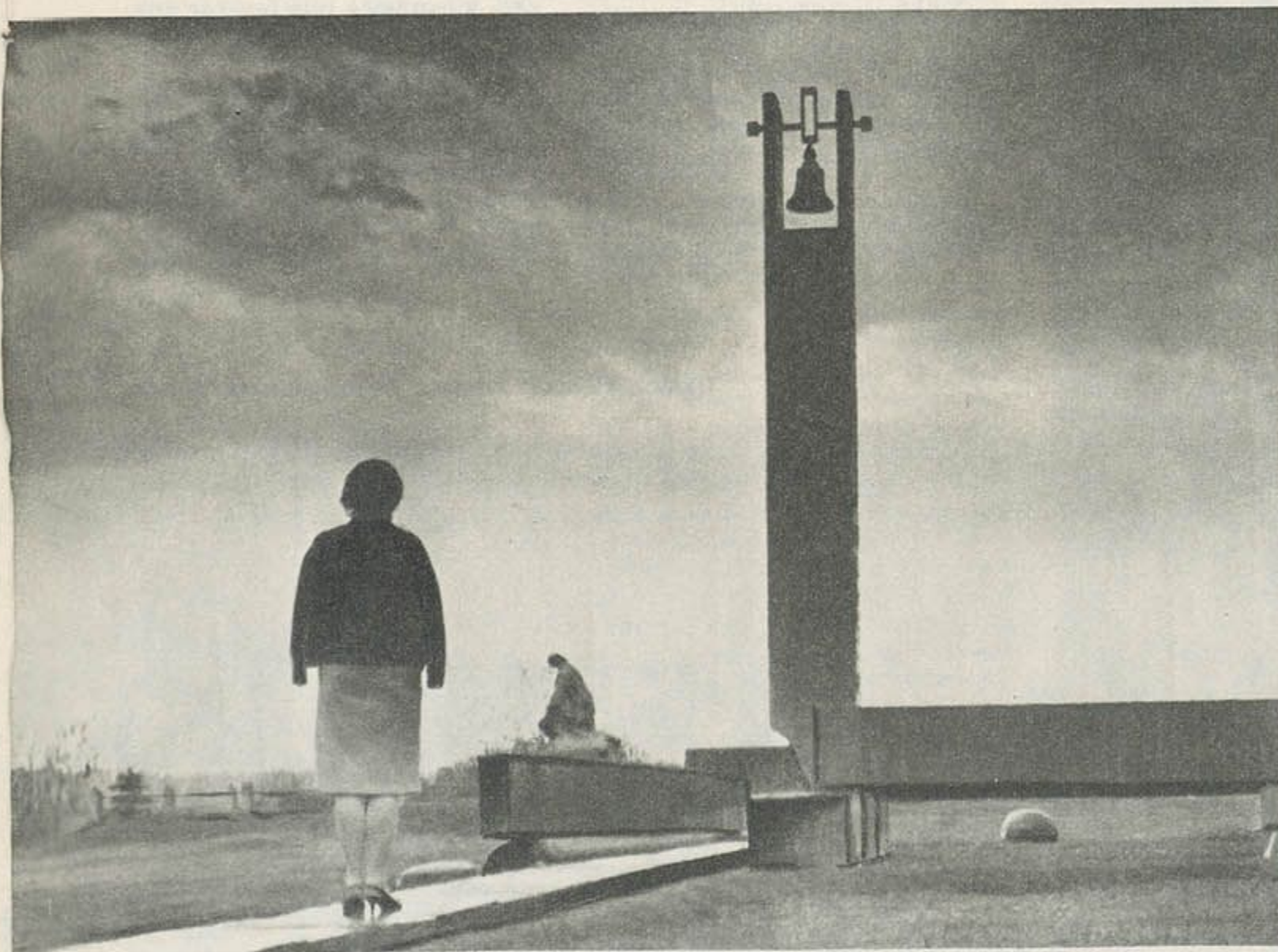
Ён ведае, як дзевяцігадовы хлопчык з сям'і Бараноўскіх вырваўся з натоўпу і пабег у лес, як стралялі па ім і параненае дзіця, нібы падбітая птушка, усю ноч праседзела адно ў лесе... Ён ведае ўсё, і памяць яго працуе пакуль яшчэ з дакладнасцю дакумента, хоць і дзевяты дзесятак пайшоў яму, Іосіфу Іосіфавічу Камінскаму. Так, пэўна, трэба было, каб захавала яго памяць усё, бо настаў час, калі слова «Хатынь» панясе ў вякі жывы боль і пакуты нашых спаленых беларускіх вёсак, попел тысяч і тысяч людзей, закатаваных жывымі ў сваіх дамах, свірнях, у фашысцкіх крэматорыях.

У Чэхаславакіі была спаленая вёска — Лідзіцэ. Памяць яе ўвекавечылі дастойна: на месцы дамоў там квітнеюць ружы. У Беларусі былі сотні Хатыней, і вось цяпер, нарэшце! — мы доўга чакалі гэтых дзён — памяць аб іх будзе таксама ўвекавечана.

...Высокія чорныя коміны. Гэта ўсё, што засталася некалі на папалішчах. Цяпер яны сталі помнікамі. Адзін помнік, другі, трэці — усяго дваццаць шэсць, столькі ж, колькі было тут хат, колькі было некалі сапраўдных комінаў. Званы ў комінах... І калі ў навальніцу над комінамі збіраюцца хмары і здаецца, быццам гэта не хмары, а густы дым, і здаецца, вось, вось ажывае мёртвая Хатынь, — час у такія хвіліны непадуладны над уяўленнем чалавека. Вось яны побач стаяць, хатынцы, стаяць і грозна глядзяць свету ў вочы: «...У чым правінілася перад табой я, дзяўчынка Рэня, якой было чатыры гады?..»

А на тым месцы, дзе згарэлі людзі, уздымецца высокая скульптура — выйдзе з агню жывы Іосіф Камінскі са сваім сынам на руках. І будзе стаяць, стаяць на сваёй роднай зямлі, на Хатыні, перажыве сябе, перажыве ўсіх нас, нашых дзяцей і ўнукаў. Так трэба.

...Тры маладыя мінскія архітэктары Юрый Градаў, Леанід Левін і Валянцін Занкевіч робяць гэты помнік, хатынскі мемарыял. Скульптурныя работы выконвае народны мастак рэспублікі Сяргей Іванавіч Селіханаў. Сілу таленту свайго, сваю жывую душу трэба было ўдыхнуць у халодныя каменні, каб загаварылі яны вось так і каб паўстала з попелу жывая і мёртвая Хатынь.

калі прыйдзе час, на нашых хатах і каб глядзелі на іх, чыталі іх людзі і паўтаралі пра сябе: ...Рэня — 4 гады... Сцяпан — 3 гады... Юзэф — 1 год... І каб гаварылі людзі, каб пыталіся адзін у аднаго: у чым правініліся яны перад светам, нашы чатырохгадовыя Рэні і Юзэфы, у чым правінілася перад светам ты, Хатынь?!

... — Рухнулі дзверы свірны, і першы ўпаў на зямлю мой сын, Адам. Яму ішоў пятнаццаты год... За ім кінуліся пад дулы аўтаматаў яшчэ некалькі чалавек, хто стаяў бліжэй да дзвярэй, потым кінуўся я. І тут жа ўпаў, прашыты кулямі. Колькі часу ляжаў — не ведаю. Стала, здаецца, цішэй, і чую раптам у гэтай цішыні голас майго Адася: тата! Тата! Ідзі да мяне! Узняў галаву, бачу: у яме ляжыць мой сын. Зусім блізка, крокаў за пяць ад мяне. А сам жа я паранены, кроў льецца, здаецца, з усяго

цела вясковага каваля і магутная сіла волі перамагла смерць, і ён застаўся жыць, каб потым стаць сведкай і абвінаваўцам, каб успомніць і сапраўды кожнае імя, кожнае! — каб назваць тое месца, дзе стаяла кожная, кожная! хата, бо папалішчы параслі ўжо кустамі і дрэвамі. І ён цяпер ведае, за што абрушылася на Хатынь нянавісць фашыстаў: недзе на дарозе партызаны падбілі грузавую аўтамашыну, немцы кінуліся ў суседнюю вёску Казыры, пастралілі там людзей, хто трапіў пад рукі, і хацелі спаліць вёску. Але мясцовы староста паказаў тады ім дарогу на Хатынь...

Ён ведае і расказвае цяпер і многае іншае. Як выбег з агню Казімір Іотка — як гарэла на ім адзенне, валасы, «Вы ведаеце, як гарыць чалавек? Бы свечка палыхае». Як бег ён за возам, на якім фашысты везлі награвлены скарб

...**К**АЛІ вы будзеце наліваць у чаркі малдаўскае віно—звярніце ўвагу на эмблему: белы бусел нясе гронку вінаграду...

У Малдавіі здаўна бытуе легенда—мне раскажаў яе малады паэт Мікалай, калі мы ўзняліся ў Кодры. Кодры—гэта самая высокая, самая сонечная і самая вінаградная мясціна Малдавіі. Адсюль як на далоні відаць уся Малдова: у далінах пшаніца і цукровыя буракі, на ўзвышшах чарэшневая і абрыкосавыя сады, па схілах вінаграднікі, вінаграднікі...

Дык вось, легенда. Было гэта вельмі даўно. Стаяла спякотнае, неўрадлівае лета. Ад сонца патрэскалася зямля, высахлі дрэвы, змарнелі людзі. Голад і смерць стукалі ва ўсе дзверы, і ніадкуль не было ратунку.

Аднойчы над спаленаю зямлёю і над знямоглымі людскімі галовамі невядома адкуль узняўся і пачаў кружыць белы бусел.

Бусел ляцеў здалёку і нёс гронку вінаграду. Ubачыўшы такое няшчасце на гэтай зямлі, ён пачаў кідаць людзям вінаградныя ягады. Людзі збіралі іх і адразу ж, як толькі клалі ягады ў рот, адчувалі, як поўняцца сілаю іх знямоглыя целы, як святлеюць галовы і веселяюць сэрцы... Аднак той белы бусел не толькі выратаваў людзей ад смерці—ён зрабіў іх яшчэ і мудрымі. Людзі не толькі з'елі вінаградныя ягады—яны пасадзілі тыя цудадзейныя зярняты ў сваю зямлю!

З таго часу і павёўся ў Малдавіі вінаград—сіла малдаўскае зямлі, яе радасць і багацце.

Такую легенду я пачула ў Кодрах.

Пакуль даехалі мы сюды—мінавалі не адно сяло і не адзін горад. У Малдавіі цяжка адрозніць—асабліва памерамі—сяло ад райцэнтра, скажам. Сялу няма канца, а «цэнтр» мог бы

— Падзем у Кодры. Гэта, праўда, не блізка, затое сапраўдную Малдавію ўбачыце. А тут, пад Кішынёвам, усё, дальбог, ужо надакучыла. Хто б адкуль ні прыехаў—усіх сюды! (У нас таксама старшыні прыгарадных калгасаў ад карэспандэнтаў і турыстаў гатовы за сто верст уцякаць!).

Хачу ўбачыць, адчуць, зразумець (наколькі дазваляе кароткі тэрмін) звычайнае, штодзённае жыццё... (Зноў жа міжвольна параўноўваю з «домам»: чаму і самі мы, беларускія карэспандэнты, і, тым больш людзі, прыхожыя і прыезджыя да нас, ахvatней выбіраем які-небудзь «сярэдні» калгас на камарыным Палессі, чым па асфальту коцім да сябе ж «пад бок»—туды, пра што ўжо сто разоў напісана і перапісана...)

Кодры—гэта перш за ўсё вінаграднікі і вінаград! (Ці не тут, над Кодрамі, пралятаў не-

град любіць, каб чалавек за ім добра пахадзіў! Работа ўсюды ёсць работа. Хвала ёй і пашанал! Для першага знаёмства не знаходжу нічога іншага, як гэта старое, спрадвечнае, на сваёй роднай зямлі таксама жаданае: «Бог помачі!» Паможа не паможа, але так прызвычаены ўжо той, хто ўсё жыццё кланяецца зямлі.

Коля-паэт перакладае жанкам маё вітанне. І ўсе яны, адразу відно, адчуўшы ва мне таксама дачку зямлі, весела ківаюць у адказ, зычліва ўсміхаюцца.

Па-руску не разумее ніводная. Здагадваюцца хіба толькі, калі я пытаюся пра брыгадзіра: ён, гэты іх начальнік, з саміх жанок ці мужчына?..

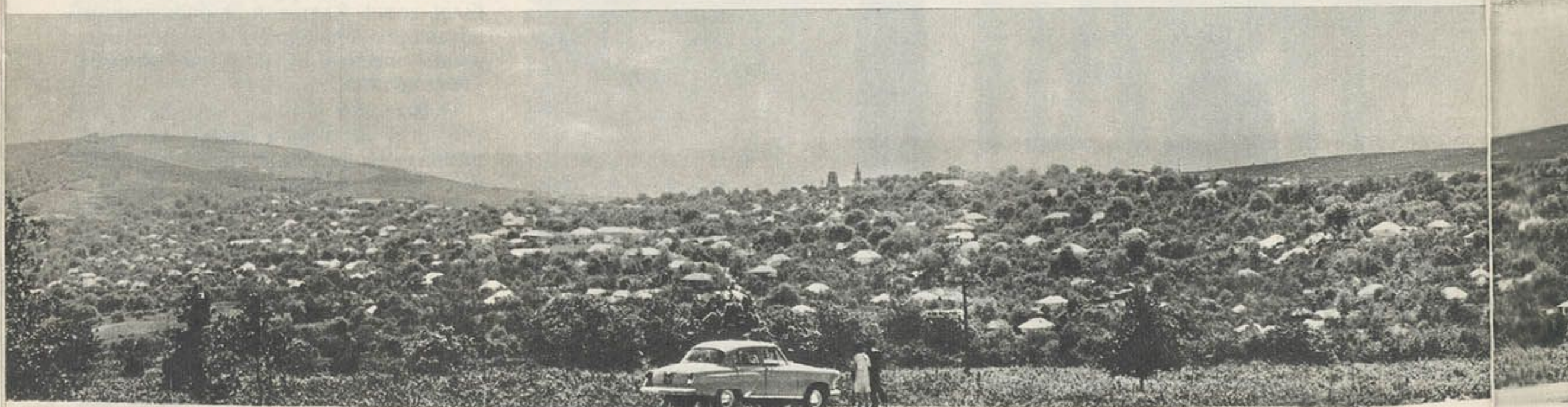
— Фемея?! (З жанок?!)—смяюцца жанкі і махаюць рукамі.—Мужык! Дзе гэта бачылі, каб з жанок!..

Ну што ж, усё, як у нас дома...

— Дык знялі б. Вунь якая

Фота Э. Сямёнава.

Панарама сяла Будэй Тэленешцкага раёна.

Братнія рэспублікі

Легенда пра Белага бусла

выглядаць і больш «гарадскім». Вельмі часта трапляюцца будынкі старажытныя—у стылі многа і ад турак і ад румын. Барацьбу супраць турэцкага ярма ўзначальваў некалі гаспадар (правіцель) Малдавіі Стэфан Вялікі. «Мужественный в опасности, твердый в бедствии, скромный в счастье, он был удивлением государей и народов, с малыми средствами творив великое»... (Надпіс на помніку ў Кішынёве, узяты ў рускага гісторыка Н. М. Карамзіна).

Саюзная зносіны з таварыскай Расіяй у Малдавіі пачаліся яшчэ пры Іване III...

Дык вось, Кодры.

Паэт Мікалай і фотарэпарцёр Эраст Сямёнаў, якія працуюць у часопісе «Жанчына Малдавіі», самі вызначылі мой маршрут.

калі той самы славуты белы бусел з гронкай вінаграду?)

Сяло Будэй рассыпалася па даліне (канца-краю не відно), ад сонца і гарачыні прыкрыўшы хаты вясёлымі аранжавымі стрэхамі з чарапіцы. Не прыдумаеш інакшага параўнання—кожная хата ў капелюшы! І відзён толькі гэты аранжавы капялюш, бо сама хата схавалася, патанула ў зеляніне садоў і вінаграднікаў.

Нам шанцуе. На полі—а трэба казаць, на вінаградніках—якраз «перакур». Жанкі з глечыкамі (з пітвом) і з сумкамі і клуначкамі з ядою якраз сядзяць на траве ў шырокім ценю старой грэцкай арэшыны (а тая арэшына таўшчынёю з добрага дуба!). Поруч кожнае—матыка і куча калоў-падпораў—віна-

ў вас зброя!—паказваю я жанкам на матыкі.

Ім робіцца яшчэ веселей.

— Дык ён пойдзе ў другую брыгаду! У другой возьмуць!

І праўда, возьмуць. І тут, на вінаградніках, як і ў нас дома на лье дзе ці на сене, жанчыны ўсе таго ўзросту, якія рады хоць і аднаму мужчыну—на ўсю брыгаду... Нябось, і тут сядзіць не адна ўдава, не адна пасівелая яшчэ з часоў вайны салдатка...

Але пра гэта не трэба. Не трэба!

У вочы кідаецца розніца паміж малдаўскімі і нашымі вясковымі жанкамі. (Дзіўна, увесь той тыдзень у Малдавіі я параўноўвала: «А ў вас—а ў нас»—з мяне ўжо смяяліся: «Прыехала на тры дні—і «ў вас—

у нас»...) Наши жанкі найбольш хударлявыя, лёгкія, а малдаванкі — асаністыя, як адна поўныя — кроў з малаком. Ці мо з вінаградным сокам, лепей сказаць, з віном?..

Бо пра малако, пра жывёлагадоўлю ў Малдавіі гавораць, я б сказала, без пад'ёму. (Гэта ўжо не тое, што ў нас, — даходы большасці калгасаў — мяса і малако, малако і мяса!) Там няма і гэтай, як у нас, праблемы: куды здаць мяса? Усе мясакамбінаты «забітыя»... мясам жа...

У Малдавіі праблема іншая: куды здаваць садавіну — як паспее ўся гэта прорва сліў, яблыкаў, груш («Чаго вы прыехалі гэтак рана — у маі? У Малдавію трэба прыязджаць увосень!») А як пачнецца «вінаградная страда»! Я ўжо не кажу пра дзяржаўныя саўгасы-заводы, дзе ўся вытворчасць пастаўлена таксама на «дзяржаўную нагу», дзе віно не толькі «ціснуць», а тут жа, ва ўласных

асароміш сваю рэспубліку. («У вас што, усе такія няўдалыя?..» А дзякуй жа богу — не ўсе...)

...У Кодрах мне пашчаслівіла пазнаёміцца з людзьмі, якія надоўга застануцца светлым успамінам, як надоўга (а пэўна і на ўсё жыццё) застанеца ў памяці і сэрцы і сама Малдавія, сонечная і гасцінная. Да чаго ж выдатныя камсамольцы ў Кодрах! Нас вазіў і наладжваў нам усе — па дарозе — сустрэчы і знаёмствы Васіліке. Год назад ён праходзіў вайсковую службу ў Гомелі. Ці трэба казаць, якую раднёю здаўся мне гэты сухарлявы, высокі хлапец з агністымі вачыма, нечым вельмі падобны на Паўла Карчагіна («Перадайце гарацае прывітанне беларускім камсамольцам!»). Васіліке пазнаёміў нас з «савецкай уладай» у Будзі — са старшынёй сельсавета.

— Гэта таварыш Міканор! — так адрэкамендаваў «савецкую ўладу» Васіліке.

«Таварыш Міканор» адразу выклікаў у мяне здзіўленне: малдаванін, а валасы, як пшанічны колас, і вочы блакітныя... («У нас страчаюцца такія выключэнні», — смяўся сам таварыш Міканор). Здзіўляла і жонка старшынёва — смаленка, родам са Смаленшчыны, русачка з галавы да ног... Яна замужам за Міканорам (з арміі прывёз) гадоў якіх пяць-шэсць, не больш. А як яна сыпле па-малдаўску! («Лепш за нашых», — хваліцца жонкаю старшыня сельсавета). І як звычайна ўсе пераняла — дзіву можна давацца. Гасцей прымае толькі ў касэ марэ. (Так завецца ў малдаван святліца, куды можа ступіць толькі гасць — гаспадар сам з сям'ёй жыве ў другіх пакоях. «У другіх пакоях» — гэта цяпер. А быў жа час, калі сям'я, дзе дзяцей рэдка калі бывала менш за сямёра ці дзесяцера — і цяпер у малдаван вялікія сем'і, — ціснулася ў адным адзіным маленечкім пакойчыку, а касэ марэ, прыбраная і непрыступная, пуставала... Чакала гоэця!).

І як выставіць Ніна-смаленка на стол пачостку, то неспакушаны гасць не адразу разбярэ, што з ім здарылася: паднёс да вуснаў чырвоны апетытны памідор ці шугануў у сябе лапату жару... Ох, і любяць браты-малдаваны перац ды яшчэ з перцам!..

...Былі і яшчэ стрэчы. Асабліва ўразіла і неяк па-роднаму сагрэла стрэча яшчэ пад адною малдаўскаю страхою. З яшчэ адным Васіліке — бацькам пяцярых сыноў і аднае дачушкі — мае цёзкі Лянуцы. Хлопцы — асабліва старэйшыя — дык тыя зусім добра па-руску гаварылі. Навучыліся ў школе. А вот з Лянуцаю разумелі мы адна другую не вельмі...

Вясна.

падвалах, і разліваюць па бутэльках... (Пачытайце наклейку: «Марачнае віно ўраджаю 1960 года — з адборных сартоў вінаграду, вырашчаных у саўгасе-заводзе «Пуркары»...)

«Страда» і дома ў кожнага калгасніка, усюды хапае ўласнага, хатняга віна.

Не дзіўна, што які б малдаўскі парог ні пераступаў, як адразу ж віно! Піі! І калі не п'еш — гэтак жа, як і ў нас: «Ты нам дабра не жадаеш. І ты нам слёзы пакідаеш». І за здароўе гасцей і гаспадароў калі не п'еш да дна, то таксама іх жа, гасцей і гаспадара, абражаеш... Салодкая пакута!

У гасці ў Малдавію трэба ездзіць майстрам віннае справы. А калі ты так — дылетант толькі, то і не рыпайся нават:

Тут, за гэтым сталом, у гэтай касэ марэ, мы заседзеліся доўга... Гаспадар Васіліке ўсяго тыдзень назад знайшоў сваю сястру, пра якую нічога не чуў з вайны — з 1942 года. Раслі сіротамі, гадаваліся ў дзіцячым доме — і ў вайну пагубляліся... Цяпер, калі сястра аказалася жывая, у Васіліке зноў абудзілася надзея знайсці яшчэ і брата. Той з іх траіх быў самы меншы. У вайну яму ішоў трэці год... Дык дзе і як яго шукаць, калі ён можа і не памятаў свайго сапраўднага прозвішча?.. Але цяпер, калі яны жывыя ўдваіх, яны пачнуць шукаць і яго. Можа і ён гэтаксама, як сястра, дзе жыве. У сястры ўжо трое дзетак і гаспадар — пры-

стойны чалавек. Жывуць на Украіне... Трэба толькі падумаць, гэтулькі год прайшло!

Мы раім Васіліке з пошукамі малодшага брата звярнуцца найлепш усё ж на маскоўскае радыё — да Агніі Барто. Дзяцей вайны шукае яна, і робіць яна гэта вельмі паспяхова.

Непрыкметна гаворка пераходзіць на міжнародныя падзеі, на космас... Успамінаем Гагарына. Успамінаем па-руску, а старая бабука (прыёмная маці Васіліке — яна ў іх з жонкаю і ў дзяцей за родную маму, за бабуку) усё роўна разумее і... плача. Плача і мілавідная, бледная яшчэ пасля родаў (самаму малодшаму сыну няма яшчэ месяца) Сільвіка — жонка Васи-

Вось якая чарэшня спее ў Малдавіі. Звенячая саўгаса-тэхнікума Грацішці Нова-Аненскага раёна на ўборцы чарэшні.

ліке. Боль сціскае ўсім нам сэрца: дасюль немагчыма змірыцца з тым, што няма яго больш, Юры Гагарына...

...З веранды даносіцца незнаёмая мне — але я адчуваю — народная малдаўская мелодыя: гэта старэйшы сын Васіліке і Сільвікі Іона іграе на акардэоне. Іона, калі выйшаў страчаць нашу «Волгу», быў у саколцы, босы. Цяпер, пры гасцях, ён апрануты па-святочнаму: кашуля пры гальштуку, гарадскія (у меру вузкія і шырокія) штаны, туфлі... Іона — салдат, які ваюе на двух франтах. Ён вучыцца ў 9-м класе (перайшоў гэты год у вячэрнюю школу — маці ж не работніца) і ходзіць днём разам з бацькам на работу ў калгас. Сям'я немалая!.. А заробяць яны, мужчыны, усяго ўдваіх на ўсю сям'ю? Ну, вядома! Заробкі ў калгасе ця-

пер добрыя, гэта не тое, што першыя гады пасля вайны...

Не трэба і распытваць — зірні толькі на чырвоныя стрэхі. Гэта ж усё людзі забудаваліся за апошнія гады толькі. Можна жыць... Хлеба ўволю (хлеб пшанічны, печаны ў сваёй печы). Ёсць карова, авечкі, ад курэй двор белы... Віна хопіць...

Развітваемся ўжо на прыцемку. Сяло запаліла свае зоркі — электрычныя. Неба — свае... І ў кожнага чалавека — таксама свая зорка.

...Ці не тут, над Кодрамі, пралятаў белы бусел з цяжкаю гронкаю вінаграду?..

Калі будзеце наліваць у чаркі малдаўскае віно — пахваліце таго мудрага белага бусла добрым словам.

Алена ВАСІЛЕВІЧ.

Жанкі — работніцы саўгаса «Будэй» у час перапынку.

НЕСПАКОЙНАЯ ПАСАДА

П. АНДРЭЕУ

Мне ні разу не даводзілася пісаць пра жанчын — старшынь калгасаў. Ніяк не мог я ўявіць на гэтай неспакойнай пасадзе жанчыну, тым больш Марыю Іванаўну Піўрык, маці траіх дзяцей-малалетак...

У той дзень я прыехаў у калгас імя Чапаева, што на Бра-слаўшчыне, пад абед. Марыі Іванаўны ў канторы не было. Не дзіўна — гарачы час! Я намерыўся шукаць яе па брыгадах. Але работнікі бухгалтэрыі астудзілі мяне: «Не знойдзеце, не сустрэнеце... У вас будзе адна дарога, а ў яе — дзесяткі. Ды яшчэ лясныя сцежкі. Зараз яна на матацыкле, бо машына сапсавалася. Лепш набярыцеся цяргнення...»

З'явілася яна, калі сонца павярнула на захад. Аднекуль з-за канторы з трэскам выскачыў матацыкл, затармазіў каля ганку. Марыя Іванаўна лёгка ўзышла па ступеньках. Невысокая, смуглая, нібы толькі што прыехала з поўдня, Марыя Іванаўна здавалася гэтакі задзірыстай камсамолкай. Кінула мне: «Прабачце, я зараз!», прайшла ў кантору прывесці сябе ў парадак.

— Дык што вас цікавіць у нашай гаспадарцы? — дзелавіта і, як мне здалося, суха папытала яна, калі некалькімі хвілінамі пазней запрасіла ў кабінет.

— Некаторыя чыста жаночыя сакрэты кіраўніцтва!

І тады Марыя Іванаўна не вытрымала свайго тону, раптам проста і шчыра ўсміхнулася:

— Каб жа я ведала гэтыя сакрэты! Тады можа і вынікі былі б лепшыя... Адно скажу: працаваць з людзьмі не навучыць ні адзін інстытут. Тут, мабыць, патрэбен нейкі талент, абвостранае чуццё. А я часам губляюся, не ведаю, як паводзіць сябе. Лепш у такіх выпадках заставацца проста чалавекам, самім сабою. Калі і памылішся, то людзі ўбачаць, што нездарок, што гэта — не загіб капрызнага кіраўніка. Шчырасць патрэбна... Ну і любіць сваю справу трэба, хварэць за яе.

За час, які я прабываў у калгасе, даваўся пераканацца: так, шчыры, цікавы чалавек Марыя Іванаўна. Нездарма арцель бярэ ступеньку за ступенькай, а пра старшыню пачынаюць ужо гаварыць па ўсёй акрузе.

...Мо на другі дзень свайго старшыніўства ішла яна з Кезі-каў. Ішла лесам, напасткі, пасля агледзін брыгадных зямель. Тут ворныя ўчасткі былі горшыя, чым у любой іншай брыгадзе: не ўзгоркі, а горы! З канём і калясмі нават і не думай узабрацца. Пазмагаецца, пазмагаецца конь, а потым і куляецца, грывіць назад, ломачы ногі.

— Як жа вы гной возіце туды? — пыталася яна ў калгаснікаў.

— А ніяк не возім. Некалі, да калгасаў, дык спрабавалі людзі насілкамі, мяшкамі насіць, — адказалі ёй.

«Вось табе і ворыва... Ці многа мяшкамі наносіш?»

У іншых брыгадах было не намнога лепш. Сама агледзела кожную лапінку. З кім жа зямлю ўрабляць, ураджайнасць падумаць? Дзе яшчэ можна знайсці такое — дзесяць гектараў на аднаго працаздольнага? Раз'ехаліся людзі...

Тады, у 1963 годзе, яшчэ не было закончана даследаванне і ацэнка зямель калгасаў у балах. Гэта потым стане вядома, што ў іх у сярэднім 24 балы, а не 49, як, напрыклад, у арцелі «Уперад» іхняга раёна. Але і тады ўжо зразумела: цяжка ёй будзе.

Калі забіралі колішняга старшыню Ульяну Крышталевіч на савецкую работу, паклікала яна Марыю Іванаўну:

— Слухай, бяры ў свае рукі лейцы, а? Цябе тут усе ведаюць, усе паважаюць... Не хочацца нікому чужому пакідаць гаспадарку. А справы тут на лад пойдучь, вось пабачыш. Зрух намеціўся.

Але тады, у 1959 годзе, Марыя Іванаўна рашуча адмовілася ад старшыніўства, хоць упрошвалі і калгаснікі. Не пацягне, маўляў: адно дзіця грудное, а другое толькі на ногі стала.

Так на тры гады калгас трапіў у «чужыя» рукі. І нават тое, што заваявалі Ульяна Крышталевіч і актыў, было згублена. Балела сэрца ў Марыі Іванаўны: бачыла яна, што вяртаюцца старыя парадкі. Урэшце не вытрывала, дала калгаснікам згоду.

— Толькі ўлічыце: старшыня я буду строга, каб не крыўдзіліся, — паўжартам папярэдзіла яна на сходы.

— А гэтага мы не баімся, нам каб па справядлівасці — выкрыквалі з залы.

...Марыя Іванаўна нагнула галаву, каб прайсці пад сагнутай, нібы пыталы знак, сасной. Ступіла колькі крокаў і спынілася: дык яна ж праходзіла каля гэтай сасны-калекі! Значыць, зрабіла круг, зноў выйшла на тое самае месца. Заблудзіла...

«От, скажы ты... І лес не глухі, а павяло не туды...»

Яна паглядзела на хмарнае неба — куды плывуць воблакі? Успомніла, што вецер дзьмуў з захаду. Вызначыла кірунак і пайшла далей, прыглядаючыся ўжо да дарогі.

Вось так і ў калгасных справах. Можна доўга блукаць, таптацца каля аднаго месца, пакуль не пачнеш думаць, куды ісці, пакуль не станеш сачыць, каб не збочыць на крывую сцежку. І калі хопіць вытрымкі і рашучасці, не падкосіць ногі стома, то абавязкова выйдзеш з глухамані.

«Дык з чаго ж пачынаць? З чаго?» Раілася з камуністамі і актывам, з праўленцамі, пакуль не стала ясна, як двойчы два: з ільну! Многія адсталыя гаспадаркі пачыналі з яго, многіх вырвала гэтая магутная культура — давала абаротны капітал, памагала выцягнуць іншыя звенні гаспадаркі.

Паслала самую бойкую звеннявую — Алену Марцінкевіч — да талачынскіх ільнаводак. Грымелі тыя сваімі ўраджаямі па ўсёй рэспубліцы. Прыехала Марцінкевіч з Талачынскага раёна і давай дакараць і сябе, і іншых ільнаводак: няўмекі, дасюль не вырошчвалі лён, а здэкаваліся з яго. А лён жа любіць тое і тое, а трэба ж было рабіць так і так.

І пачалі льнаводкі закасваць рукавы. Праз два гады лён стаў даваць па 1300 рублёў з гектара — у два разы больш. Потым ураджаі дайшлі да сямі цэнтнераў валакна і шасці цэнтнераў семя з гектара. Алена Марцінкевіч і другая звеннявая, Соф'я Лаўрыновіч, сталі ўдзельніцамі Усесаюзнай выстаўкі дасягненняў народнай гаспадаркі. Калгасу прысудзілі пераходны Чырвоны сцяг райкома партыі і райвыканкома. Да іх сталі з'язджацца на семінары ўсе льнаводкі Браслаўшчыны.

У першы ж год свайго гаспадарання памяняла Марыя Іванаўна насенне жыта на гатунковае — «літоўскае-3», а пшаніцы — на «міронаўскую-808». Асабліва ўпадабалі калгаснікі «міронаўку». Ну хіба ж не цуд: там, дзе яны збіралі па шэсць цэнтнераў пшаніцы, «міронаўка» дала шаснаццаць. А каб жа ёй яшчэ добрую зямлю ды ўгнаць як след! Сорак цэнтнераў, не меней.

Горш было з дысцыплінай, з арганізацыяй працы. Некаторых у тыя нялёгкія дні даводзілася вучыць, як трэба жыць і працаваць у калгасе.

Выходзіць аднойчы раненька з дому Марыя Іванаўна і ледзь не спатыкаецца: стаіць на ганку добрая макітра мёду і бутэлка шампанскага. Да бутэлькі, нібы ў аптэцы, прычэплены папярковы язычок з надпісам: «Ад Вайцяховіча Антона». Закіпела ў грудзях...

Здалёк убачыла: сядзіць Антон на ганку канторы, яе чакае. На твары — самаўпэўненая ўсмешка. Як ступіла на першую ступеньку, так і бухнула яму пад ногі — спачатку мёд, а потым і шампанскае. А ў кутку яшчэ адна цётка сядзела — з кошыкам яек, таксама чакала старшыню. Як скокне яна цераз тую лужу мёду, як прыпусціцца па вуліцы наўцёкі!

Надоўга хапіла гаворкі і смеху ўсяму калгасу. Спадабалася калгаснікам прынцыповасць старшыні, цвёрдасць яе характару. Больш не спрабавалі такім чынам улагоджваць яе.

Цвёрдасць характару... А сэрца ў яе заставалася мяккае, пажаночаму чулівае да ўсякага чалавечага гора. Ніхто так не разумеў калгасных жанчын і іх долю, як Марыя Іванаўна. Удоў і састарэлых забяспечвала дрывамі і сенам у першую чаргу, бясплатна давала машыну. У канцы сяўбы кідала ўсю калгасную тэхніку на апрацоўку прысудзібных участкаў, і засявалі іх за дзень, за два. Колькі разоў, бывала, плакала разам з удовамі, успамінаючы і праклінаючы вайну! Не прамінула колісь ліхалецце і яе сям'ю. Фронт стаяў паблізу іх роднай вёскі Піяра-

монт дзевяць месяцаў. Двойчы гарэлі за час вайны. Старэйшая сястра Параска, партызанская сувязная, падарвалася на міне, пераходзячы фронт. Зрашэціла яе ўсю, абпаліла. Цэлы год лячылася ў ваенным шпіталі. Бацьку таксама прывезлі са шпітала без ног. Памёр праз дзесяць гадоў пасля вайны: адкрыліся раны, зрабілася заражэнне крыві.

Вучылася Марыя Іванаўна ў Віцебскім ветэрынарным тэхнікуме. Прывязуць ёй мех бульбы — падтрымку да стypендыі, дык раздасць усю дзяўчатам. Вучылася тады шмат сірот, якія не мелі і таго, што яна...

— Ну, як там твой жаночы калгас? — кожны раз цікавілася ў Марыі Піўрык Ульяна Крышталевіч, калі сустракаліся на якой абласной нарадзе. І Марыя Іванаўна расказвала ёй усё шчыра, нібы самаму роднаму і блізкаму чалавеку, дзялілася задумамі.

Жаночы калгас... Так, асноўнай апорай у калгасе былі жанчыны (дзе было набрацца тых мужчын, калі столькіх беззваротна забрала вайна?). Пасля васьмігодкі некалькі гадоў працавала паштальёнам, а потым даяркай Ганна Шпакоўская. Паслалі яе за кошт калгаса вучыцца ў Бігосаўскі сельскагаспадарчы тэхнікум. Будзе свой заатэхнік. На аграномаў паслалі вучыцца Яніну Шакур і Бенядзікту Лаўрыновіч, а даярку Серафіму Матуль і палявода Аксеню Лаўрыновіч — у Полацк, у фінансавы тэхнікум. І толькі аднаго хлопца, Антона Ражка, — у Гарадоцкі тэхнікум механізацыі сельскай гаспадаркі. Механікі калгасу таксама патрэбны.

Расказвала Ульяне Крышталевіч, як «механізавала» калгас. Садзілася разам з трактарыстамі ў кабінку, прывучвала араць, хоць іншы раз у трактара нос задзіраўся так, што было відаць адно неба. Яшчэ страшней было ўзбірацца на горы з камбайнамі. Каля Кезікаў ёсць гара Маяк, дык яе Сапун-гарой завуць: нават улегча чалавеку цяжка на яе ўзысці. А камбайны, пастаўленыя на гусеніцы, не толькі ўзбіраліся, але і жалі. Праўда, зноў першыя кругі праходзіла сама разам з камбайнерам. Потым Эдуард Бялусь і Антон Угарэнка так наладчыліся, што ўбіралі за дзень па сем-восем гектараў.

...У кабінет старшыні, дзе мы гутарылі, зайшоў смуглявы, высакаваты чалавек.

— Усё гатова. Куды паедзем?

— Адрамантаваў? Малайчына ты ў мяне. Паглядзім, як зябліва падымаюць. На балота зазірнем, на звераферму.

Убачыўшы недаўменне на маім твары, Марыя Іванаўна дала:

— Я вам не сказала, што разводзім лісіц і пясцоў, стварылі сваю звераферму? Даходная справа. У 1967 годзе больш пятнаццаці тысяч чыстага прыбытку атрымалі ад новай фермы. Ёсць і рыбалоўная брыгада... Азёры вакол нас, грэх не скарыстаць такую акалічнасць.

Трапілі мы на звераферму на самым змярканні. А спачатку былі на балоце, дзе меліяратары даследавалі масіў гектараў на трыста, збіраліся асушаць. Я чуў, з якой скрупулёзнасцю распытвала іх пра ўсе тонкасці Марыя Іванаўна, бачыў, як летуценна свяціліся яе вочы. З гэтым балотам яна звязвала свае лепшыя мары пра будучае калгаса.

Былі і на полі каля трактараў, што заворвалі ржышча, і шафёр мо паўгадзіны памагаў трактарысту ліквідуюць нейкую няспраўнасць.

— Добра, калі шафёр на ўсе рукі майстар, не трэба ехаць па механіка. Праўда, Вася? — жартавала Марыя Іванаўна.

Шафёр моўчкі глядзеў наперад, моцна трымаў у руках баранку руля.

— Не кожны шафёр згодзіцца быць яшчэ і на ўсе рукі майстрам, — заўважыў я.

— Мой Піўрык згодзіцца, — Марыя Іванаўна зноў усміхнулася. — Ну, не сярдуй. Як там дзеці, не заязджаў дадому?

— Пакармілі. Хто ўрокі робіць, хто спіць. Калі вось ты будзеш абедаць?

— Заадно з вячэрай, — Марыя Іванаўна раптам пачала пільна ўглядацца праз ветравое шкло. — О, прытармазі, Вася...

Яна выйшла пагутарыць з сустрачнай калгасніцай. Нам чуваць былі толькі ўсхваляваныя словы жанчыны: «Ну, то дзякуй вам, Марыя Іванаўна! Шчырае дзякуй!»

А шафёр Васіль Піўрык тым часам уздыхаў і скардзіўся мне на Марыю Іванаўну, сваю жонку: маўляў, ніяк не беражэ сябе, няма ёй спакою ні ўдзень, ні ўночы. Цяпер прыходзіць памагаць у хатняй рабоце адна дзяўчына, але ж яна гразіцца паступіць на вучобу. Трэба будзе многія клопаты ўзяць на сябе. Калі ж старшыні займацца домам?

А я ўсміхаўся сам сабе. Мне падабалася такая «сямейнасць» у калгасных справах...

Калгас імя Чапаева.
Браслаўскі раён.

Ветэраны працы. Першы рад (злева направа)—Елізавета Іванаўна Клімко, Ірына Мікітаўна Гаўрыленка, Браніслава Адамаўна Фрэйндорф. Другі рад — Ядвіга Гіляраўна Новік і Мяфодзь Васільевіч Дуброўскі.

Фота І. Шышко.

НАША рэспубліка ляжыць на шляху з захаду на ўсход. Праз яе ідуць цяжкія турыстаў у Маскву і Ленінград. Хоць на адзін дзень, ды спыняюцца яны ў нашым горадзе. І не верыцца падарожнікам, што два з паловай дзесяцігоддзі назад Мінск ляжаў у руінах...

Турысты глядзяць, дзівяцца: калі гэта паспеў вырасці наш вялікі прыгожы горад?

Так было і на гэты раз, у маі, калі да нас прыбыў цяжкі міру і дружбы з абедзвюх Германій—ГДР і ФРГ. Мінчане сустракалі гасцей. На пероне ішоў мітынг. На трыбуну ўзыходзіў параўнальна малады чалавек—прадстаўнік Федэратыўнай Рэспублікі Германіі—і сказаў:

— Першы раз я ступіў на савецкую зямлю. Увесь час падарожжа мяне хвалююць два пытанні. Па-першае, мне хочацца асабіста самому пазнаёміцца з Савецкай краінай і параўнаць свае ўражанні з той прапагандай, якая вядзецца ў ФРГ. Па-другое, я хачу ўбачыць людзей, якія за паўстагоддзя перавярнулі свет, стварылі зусім іншы сацыяльны лад, не падобны ні да аднаго з тых, якія існавалі праз усю гісторыю чалавецтва.

— Што ж, калі ласка,—адказалі мы,—знаёмцеся з нашымі людзьмі, знаёмцеся з тымі, хто будаваў новы лад, хто абараняў ад варожых нашэсцяў заваёвы Кастрычніка, хто ўзняў з руін гарады, сеяў хлеб, будаваў заводы, школы, электрастанцыі, шахты...

Небывалы ў гісторыі эксперымент, першае ў свеце грамадства, дзе ўлада належыць працоўным людзям, дзе ўсё для працоўнага чалавека, для яго шчасця, дабрабыту... Дзе расцвітае ў раўнапраўным саюзе свабодных рэспублік наша Беларусь, што паўстала з папалішчаў і руін, адроджаная сілай дружбы і бескарыслівай дапамогі ўсіх народаў шматнацыянальнага Савецкага Саюза...

Дык ці трэба дзівіцца, што з усяго свету едуць у нашу краіну людзі, стараючыся зразумець, уведаць, як нам удалося ажыццявіць задуму найвялікшых геніяў чалавецтва—К. Маркса і Ул. Леніна?

У цяжкай барацьбе здарывалася свабоднае жыццё.

За новы лад, за самы справядлівы сацыяльны лад побач з мужчынамі змагаліся жанчыны. Яшчэ і сёння побач з намі жывуць многія з

тых, хто разам з нашымі бацькамі здабываў перамогу рэвалюцыі. Ні ў якія, нават самыя тоўстыя кнігі не змясцілася б аповесць пра іх подзвігі. Толькі пра некаторых з іх раскажам мы ў гэтым кароткім артыкуле.

Канец XIX стагоддзя... На гістарычную арэну выступае новая магутная сіла—расійскі пралетарыят. Гісторыя прадвызначыла яму, першаму з атрадаў міжнароднага пралетарыяту, на чале з бальшавіцкай партыяй, пад геніяльным кіраўніцтвам Леніна, звергнуць капіталізм. Ва ўсіх масавых забастоўках рабочага класа актыўны ўдзел прымалі жанчыны, яны праяўлялі здзіўляючую вытрымку і дысцыпліну. На барацьбу за лепшую долю, за сваё шчасце, за права чалавекам звяцца ішлі работніцы фабрык і заводаў.

— Мы за братаў,—заявіла маладая дзяўчына Якаўлева ў час забастоўкі ў Крынках.

Ватэршчыцы Вікія Відмант, Наташа Рыбакова з Віцебскай ільнопрадзільнай фабрыкі «Дзвіна», зведаўшы ўсю горыч паднявольнай працы на капіталістаў, зведаўшы арышты, турмы, не адступіліся ў барацьбе за лепшую долю тысяч і тысяч сваіх сябровак за кроўную рабочую справу.

За царызмам была вялікая сіла: армія, паліцыя, суды. За рэвалюцыянерамі—сіла маральная, сіла гістарычнага прагрэсу, сіла ідэй. І гэтыя ідэі ўсё больш і больш авалодвалі масамі.

У рэвалюцыйную барацьбу ўступалі лепшыя прадстаўнікі інтэлігенцыі. Многія гады вялі яны асветніцкую работу і прапаганду марксізма сярод рабочага класа. Добрым словам на Беларусі ўспамінаюць Аляксандру Мікалаеўну Цярэнцэву, дачку памешчыка, якая парвала са сваім класам, прайшла праз турмы, ссылкі. Яна заўсёды знаходзілася там, дзе магла прынесці найбольшую карысць для агульнай справы. Урач Заходняга фронту Цярэнцэва—прапагандыст, яна вядзе глыбокую штодзённую растлумачальную работу сярод салдат, нясе ў масы бальшавіцкае слова. Яе лю-

бяць, паважаюць і разумеюць людзі ў шэрых шынялях. З яе ўдзелам шырока разгортваецца партыйная работа ў ротах, ствараюцца бальшавіцкія баявыя і актыўныя ячэйкі.

Люты 1917 года... Улада самадзяржаўя пала. «Хлеб, мір і свабода»—перадаваліся з вуснаў у вусны дарагія словы. Але да поўнай перамогі рэвалюцыі яшчэ далёка, ні міру, ні хлеба, ні свабоды ад Часовага ўрада народ не атрымае, пакуль не пераможа пралетарская рэвалюцыя. Нястомную работу вядзе бальшавіцкая партыя, паспяхова адваёўвае адну за другой пазіцыі ў меншавікоў, бундаўцаў, прыцягвае на свой бок прафсаюзы, далучае да рэвалюцыйнай работы як мага больш жанчын.

Душою і арганізатарам работы сярод жанчын у Мінску была Вера Паўлаўна Голубева—член Мінскага камітэта РСДРП(б). У дзень Першага мая 1917 года мінскія работніцы разам з мужчынамі выйшлі на дэманстрацыю. Разам з усімі яны спявалі:

Смело, товарищи, в ногу!
Духом окрепнем в борьбе.
В царство свободы

дорогу
Грудью проложим себе!

У цяжкай і ўпартай барацьбе прыйшоў доўгачаканы дзень 7 лістапада 1917 года. Рэвалюцыя рабочых, салдат і сялян перамагла! У гісторыі чалавецтва настала новая эра. Аляксандру Мікалаеўну Цярэнцэву абралі ў члены Прэзідыума Мінскага Савета рабочых і салдацкіх дэпутатаў. З гаспадарчымі прамовамі яна выступае на мітынгх, робіць даклады аб Леніне, аб сацыялістычнай рэвалюцыі, аб Савецкай уладзе.

Не мог прымірыцца з падзеямі, што адбыліся ў краіне, міжнародны імперыялізм. Разам з ім згуртаваліся і пайшлі супраць маладой Савецкай рэспублікі ўнутраныя ворагі: памешчыкі, капіталісты, белагвардзейскія генералы.

І зноў рабочыя і сяляне ўзялі ў рукі вінтоўкі і пайшлі абараняць сваю родную ўладу, волю, сваё шчасце. Толькі што стварылася армія Краіны Саветаў, у яе яшчэ не было спрактыкаваных кадраў, не хапала ўзбраення, харчавання. Але рабочыя і сяляне моцна трымалі ў руках вінтоўкі. У першых шэрагах былі камуністы і камсамольцы. На фронт ішло шмат жанчын.

Калі ў Гомелі фарміраваўся батальён для адпору белапалкаў, сярод жанчын байцоў была ўдзельніца грамадзянскай вайны Аляксанд-

ЧАС
І МЫ

ра Юневіч. З эшалонам ленинградскіх добраахвотнікаў, які накіроўваўся на Дон, ехала маладая дзяўчына з Маладзечна—Ядвіга Новік.

Адкрываліся медыцынскія курсы. Беларускія дзяўчаты медсёстры і санітаркі ўдзельнічалі ў гарачых баях, выносілі з-пад агню раненых чырвонаармейцаў. Больш пісьменных ставілі палітрукі ў шпіталях.

Люта зненавідзелі Савецкую ўладу кулакі. Адзін за адным успыхвалі кулацка-эсэраўскія мячэжы на Віцебшчыне, Гомельшчыне і ў іншых месцах. Кулакі зрывалі мерапрыемствы Савецкай улады, забівалі камуністаў і беспартыйных актывістаў. На самыя небяспечныя заданні нярэдка выязджалі жанчыны.

Камуністка Маруся Мурава пабывала ў Макшэнінскай воласці Невельскага павета. Многае высветліць пра дзейнасць кулакоў дапамаглі ёй жанчыны. Сялянкі ўратавалі яе ад смерці, калі бандыты наляцелі на школу, дзе Маруся праводзіла сход.

У часы беларускай акупацыі многія жанчыны былі падпольшчыцамі і разведчыцамі. Неаднаразова пераходзіла лінію фронту Надзея Іосіфаўна Ляўданская, пераплывала рэкі, перапраўлялася цераз іх па лёдзе або на лодцы.

У Гомельскім абласным музеі захоўваецца пасведчанне, выдадзенае Надзеі Пятроўне Лавінскай у тым, што яна «камандзіруецца Захфронтбюро для правядзення падпольнай партыйнай работы і ўсе арганізацыі абавязаны аказваць ёй усялякае садзейнічанне». Пасведчанне гэтае надрукавана на машыцы на палатне. Так зручней было схаваць яго пры вобыску ў складках адзення, яно не магло парвацца і не шамацела.

Смела змагаліся жанчыны ў радах партызан. Жылі ў лясах, сярод балот, спалі на голай зямлі. І ніколі нікому не скардзіліся. Нават выгляду не падавалі, як ім цяжка і боязна.

Шмат балотных сцежак выходзіла разведчыца-парты-

занка Юлія Лішко і вярталася з каштоўнымі весткамі. Шмат разоў пераходзіла яна лінію фронту. Да нас дайшлі ўспаміны партызан і аб смелай адважнай партызанцы Ганне Дарашэвіч. У гэтай дзяўчыне была самая мірная прафесія. Яна вучыла сялянскіх дзяцей грамаце ў вёсцы Лоўча на Піншчыне. А потым абараняла іх ад ворагаў. Неаднаразова хадзіла ў рэйды па тылах, прыводзіла коней, здабывала для партызан зброю, страляла без промаху. Кіпучую баявую дзейнасць Ганны Дарашэвіч спыніла смерць. Яе закатавалі ў турме пільсудчыкі.

Не шкадуючы жыцця, змагаліся з ворагамі рэвалюцыі простыя мірныя людзі. Памяць народная захоўвае трагічную падзею, якая адбылася ў сакавіку 1919 года ў Гомелі. Падбукторанія англа-амерыканскай агентурай адшчапенцы паднялі мяцеж супраць Савецкай улады. На абарону горада сталі камуністы. Мяцежнікі акружылі штаб, які размяшчаўся ў гасцініцы «Савой».

Трое сутак трымаліся камуністы. У іх скончыліся патроны, не было вады і ежы, але яны змагаліся да апошняй хвіліны свайго жыцця. Сярод іх загінулі і тры жанчыны камуністкі.

Мы расказалі толькі пра некаторых жанчын, якія разам з бацькамі, старэйшымі братамі змагаліся за перамогу Вялікага Кастрычніка. Змагаліся на вуліцах горадоў, у вёсках, на фронтах грамадзянскай вайны, у партызанскіх атрадах.

У наступны раз мы раскажам пра тых, хто будаваў новае жыццё, раскажам пра далейшыя этапы вялікага шляху, што прайшлі разам з усім народам савецкія жанчыны. Няхай рысы гэтых простых, самых звычайных і такіх цудоўных жанчын зліваюцца ў адзіны велічны вобраз народа-волата, які здзіўляе свет сваёй магутнасцю, сваімі здзяйсненнямі, сваёй цвёрдай верай у паводу самую перадавую грамадства на свеце—камунізма.

Аляксандра УС

Мал. А. Родчанка

Уладзімір МАЯКОЎСКИ

Сакрэт маладосці

Сёлета ў ліпені спаўняецца 75 год з дня нараджэння выдатнага савецкага паэта Уладзіміра Маякоўскага. Прыхільнікі паэзіі Маякоўскага, уся наша літаратурная грамадскасць будучы адзначаць гэты дзень па ўсёй краіне, разам з усім нашым народам.

Не,
то не тыя «моладзь»,
хто, забраўшыся
ў чоўнах далей,
ад бяздзелля
крычаць, скуголяць
і гарэлку
без меры смаляць.

Не,
то не тыя «моладзь»,
Хто вясною
начамі харошымі,
раскрыўляны
апошнімі модамі,
падмятаюць
бульвары
клёшамі.

Не,
то не тыя «моладзь»,
хто жыцця
маладога зарава,
чuć адчуўшы
зуд кволы,
на раманы
разбазарвае.
Хіба

гэта моладасць!
Не!
Мала
быць
маладым па вясне.
Малады —
гэта той,
хто байцоў каб
рады
патроіць,
скажа ўсёй
дзетвары
залатой:
«Мы
жыццё пераробім зямное!»
Малады —
гэта імя —
дар
тым,
хто ўліт у баявы КІМ,
тым,
хто б'ецца,
каб працы цяжар
чалавеку быў
не цяжкім!
Пераклаў Р. НЯХАЙ

Мал. Ю. Пучынскага

ВІЗІТ АКУШЭРКІ

Іван ШАМЯКІН

Урывак з рамана „Снежныя зімы“

Новы раман, працу над якім завяршаю, я назваў у апошнім варыянце «Снежныя зімы».

Расказаць сюжэт яго ў двух словах немагчыма — рэч хоць і не шматпланавая, але складаная. Падзеі адбываюцца ў наш час — у 1964-65 гг. Галоўны персанаж — Іван Антанюк, стары камуніст, былы камандзір партызанскай брыгады. Часам я, аўтар, прымушаю героя ўспамінаць ці расказаць моладзі эпізоды партызанскай вайны, арганічна ўплятаючы іх у сюжэт. Адзін з такіх Антанюковых успамінаў — эпізод з нараджэннем дзіцяці ў атрадзе, у лесе, у суровы снежань 1941 года, прапаную ўвазе чытачак і чытачоў «Работніцы і сялянкі».

...Звычайна сакрэтныя размовы вялі мы ў каморы: усё-такі дзеці ёсць дзеці, хоць і немалыя яны ў Сцяпана і навучаныя бацькам і вайной.

Увайшлі ў хату.

— Зусім адзін?

— Не. Каля лазні — Коля з канём.

— Пазаўчора «бобікі» наведваліся, памагалі інспектару падатак збіраць. Дзесятак свіней, гады, павезлі. Сварбелі ў хлопцаў рукі зрабіць ім «цёмную». Ды я стрымаў.

— Правільна. Не чапай у сябе дома. А то спяляць сяло, куды дзенем людзей зімой?

— Дык што цябе прывяло пасярод ночы?

— Скажы, у цябе парадзіха ёсць у сяле?

— Якая парадзіха?

— Жанчына, што нядаўна нарадзіла.

— Навошта яна табе? Загадкі задаеш, Іван Васільевіч.

— Ёсць?

Жонка Сцяпана пачула такую незвычайную, непартызанскую размову, высунулася з-за шырмы зацікаўленая.

— Анюта, Люба не разрадзілася яшчэ?

— Не.

— Тады такой, што нядаўна, няма. Маладыя бабы цяпер разумныя, не вельмі кідаюцца. Але скажы — навошта яна вам?

— Жанчына ў нас нарадзіла...

— У лагеры? Адкуль узялася такая? Нешта я не бачыў.

— Ад мужа-падлюгі ўцякла. Але гарачка ў яе пасля-родавая. Трэба дзіця ратаваць.

Анюта надзела спадніцу, выйшла без кафтана, у палатнянай сарочцы з вышыванымі рукавамі. Зразумела, што ў такой справе яна — першы дарадца: шасцярых нарадзіла.

— Іван Васільевіч, ды неабавязкова цягнуць вам бабугу такую ў лес. Не кожная паедзе. Гвалту наробиць. Сваё дзіця. А калі яшчэ і муж дома, слюнцый які... У мяне, калі Нінка знайшлася, такі масціт надарыўся, што ўсё малако згарэла за два дні. Дык я Нінку каровячым выпала. Кіпяточкам развяду...

— Добра, Анюта, угаварыла. Па праўдзе кажучы, па карову я і прыехаў. Пра парадзіху на ўсялякі выпадак спытаў. А можа, падумаў, на шчасце ёсць такая смелая. Мы б яе, як княгіню, завезлі. А цяпер думайце, у каго пазычыць карову. Вернем, як толькі сваю раздабудзем. А здабудзем хутка. Канфіскуем у якога-небудзь фашысцкага паслугача.

— Дык што тут думаць, шум паднімаць! Забірайце нашу. Яшчэ доіцца. Праўда, мала ўжо дае. Запускаць скоро трэба. Але для дзіцятка і для хворай маці хопіць малачка.

— У вас свае дзеці.

— Нічога. Жывыя будуць. Не маленькія. Ды і ведаем: не прападзе за вамі, Іван Васільевіч.

Ах, Сцяпан, ах, Анюта! Трэба мне і вас праведаць! Колькі гадоў не бачыліся! Ці жывыя вы там?

Кіламетраў дзесяць ад Капані да лагера. А з каровай трохі не да раныцы цягнуліся. Упіралася, рыкала на ўвесь лес. Ваўкоў наклікала. Стралаць прыйшлося.

У лагеры трывогу ўзнялі. Будыка з разведчыкамі на сустрэчу прыляцелі.

У лагеры — адразу да Рошчыхі.

— Як там Надзя?

— Апрытомнела — закрычала: дзе дзіця? Карміла. Але няма ў яе малака. Смактала, смактала дзіцятка, а ўсё адно галоднае. Крычала, пакуль не знемаглося. Заснула. Яна трызніць пра дзіця.

— Ідзі даі карову.

З каровай валтузіліся ў дарозе—не пераставаў думаць пра Шугановіча і Краўчанку: як там у іх? А калі наступіла раніца і па маіх разліках яны павінны былі вярнуцца з немкай-урачыхай ці без немкі, я не стрываў—не мог сядзець у бяздзейнасці: падняў разведчыкаў, ускочыў у сядло, паімчалі да Перароста. У полі сустрэлі. Ляцяць узмыленыя коні. Краўчанка з абледзянелымі вусамі, у армяку ў перадку на каленях стаіць, кіруе, сцёбае коней лейцамі. А ў вазку на сене побач сядзіць Вася Шугановіч і яна—Анна Отаўна. У старым янотавым футры, у аблезлай мужчынскай шапцы. З завязанымі ручніком вачамі. Вася мне сігнал падаў: маўчыце, маўляў, не вярэдзьце заўчасна. Але яна пачула тупат другіх коней, фырканне. Спытала:

— Вашы?

— Нашы,—лагодна паведаміў Вася.

— Ох, бандыты!

Вось, думаю, Краўчанка дасць ёй зараз за «бандыты», пекане трохпавярховым, будзёнаўскім. Не, усміхаецца дзед, весела падміргвае мне.

У лагеры развязалі ёй вочы, пад ручкі, як княгіню, з саней звялі. Яна жмурыцца на снег, а з вачэй ажно іскры сыплюцца. Я ветлівенька прадставіўся, казырнуў.

— Камандзір атрада.

Яна зноў:

— Ох, бандыты!

Партызаны, якія стаялі блізка, загулі ад абурэння. Але я паказаў за спіной кулак: маўчаць! Ні слова!

— Дзе вашы раненыя ці хворыя? Хто ў вас тут? Няма мне калі вашы паганьня морды разглядаць.

Паспрабуйце сцяпець такое. Цярплю і другім усялякімі знакамі загадваю маўчаць. Вяду ў зямлянку.

Пачула яна дзіцячы крык—пасвятлела з твару. Зайшла ў зямлянку—адразу футра з сябе, акуллары на нос, рукавы закасала і покрыкам на Рошчыху:

— Вады! Гарачай!

А пасля да нас з Рубіным:

— А вам што трэба? Чаго не бачылі?

Вылецеў я з зямлянкі, як пасаромлены хлапчук. Рубін—за мной.

— А ты куды? Ты ж—медык, чорт на цябе! Вока не спускай! І вучыся!

Пакуль бабуля чаравала там над Надзжай, Вася Шугановіч расказваў, як яны яе ўзялі. Хапіла клопату.

Па бальшаку ў горад Краўчанка не паехаў—пры выезде застава, яшчэ затрымаюць, нягледзячы на паліцэйскія дакументы. Ці, чаго добрага, на знаёмага наскочыш.

Аб'ехаў па заснежаных кар'ерах цагельнага завода. Чуць коні не ўтапіў у снезе. Выбраўся ў глухі завулак, ад якога недалёка быў і дом Бумель. Добры дом—асабняк за высокім плотам. Муж яе, нябожчык, інжынерам на лесапілцы рабіў—меў з чаго пабудавацца.

Пастукаў Вася ў браму—сабака адазваўся на другім баку. Ваўкадаў. Не загаўкаў, а загырчэў: маўляў, не ўздумай лезці, я з тых, хто многа шуму не робіць, але клыкі мае вострыя.

А ў Васі быў такі намер перамахнуць цераз плот, каб дабрацца да вокнаў.

Загрукаў у браму мацней. Вучоны сабака адышоў да дома і загаўкаў недзе, мабыць, на ганку—будзіў гаспадароў. Нарэшце, стрэлілі прымёрзлыя дзверы. Жаночы голас, малады, спытаў спачатку ў сабакі:

— Хто там, Рэкс?

А пасля крыкнуў да таго, хто грукаў:

— Хто там?

— Я начальнік паліцыі з Перароста. У мяне памірае жонка. Я прашу Анну Отаўну...

— Анна Отаўна нікуды не паедзе ў такую рань. Увогуле яна ў сёлы не выязджае цяпер.

І ляпнулі дзверы. Заскуголіў сабака, якога не пусцілі ў цяпло.

Што рабіць? Як прарвацца да самой Бумель?

Шугановіч узяў у Краўчанкі пугу і—на плот. Ваўкадаў кінуўся, каб сцягнуць чалавека з плота. А Вася сам скочыў на сабаку. І добра аперазаў пугай. Заенчыў звер, падціснуўшы хвост, азіраючыся, пацягнуўся на ганак, каб там з дапамогай гаспадароў перагарадзіць няпрошанаму госьцю дарогу ў дом.

Адразу засвяцілася ў двух вокнах. Пасля ў адным пагасла. За дзвярыма мужчынскі голас па-нямецку нешта сказаў.

Спалохана крыкнуў на двор:

— Вэр? Я страляйт!

— Эх, як вы тут напалоханы. Я ля пушчы жыву і не баюся. Я начальнік паліцыі з Перароста. Анна Отаўна! У мяне памірае жонка! Вы ж урач. Богам малю. Зразу-мейце!

Тады расчыніліся дзверы, і з'явілася яна сама—як прывід: белыя валасы, чорнае паліто ці футра і з-пад яго—доўгая, да падлогі, белая начная сарочка.

— Што вам трэба?

— У мяне памірае жонка. Я—начальнік паліцыі.

— Мясце не цікавіць, хто вы. Адкуль?

— З Перароста.

— Я нікуды не еджу.

Шугановіч упаў на калені.

— Анна Отаўна! Даражэнькая! Адна надзея на вас. Прашу. Усё жыццё буду маліцца за вас. Трое дзяцей сіротамі астануцца. Пашкадуйце.

Відаць, кранула яе.

— Зайдзіце ў дом. Рэкс, пайшоў.

Сабака паслухмяна пабег да свайго будана.

У пакоі, цёмна асветленым карасінавай лямпай, малады немчык падазрона агледзеў Шугановіча, не вымаючы рукі з кішэні начнога халата,—яўна трымаў пісталет.

Анна Отаўна з другога пакоя нешта гаварыла яму па-нямецку. Выйшла яна ўжо ў чорным плацці. Таксама агледзела Васю, здзівілася.

— У цябе трое дзяцей? Калі паспеў?

— Паспеў.

— А ў паліцыю чаго падаўся?

— А што я, горшы за людзей?

— Хіба ўсе людзі ў паліцыі?

— А я так думаю—лепшыя.

— А я так не думаю.

Немчык лыпаў вачамі—не ўсё разумеў. Бумель пераклала, але не тое, што сказала,—Вася зразумеў па яе інтанацыі і па хітрай усмешцы дзяўчыны, якая грэла спіну каля грубкі.

— Што з жонкай?

— Пазаўчора нарадзіла. Фельчарыца наша роды прымала. А ўчора гарачка такая пачалася, што непрытомная баба ляжыць, трызніць...

Доктарка ціхенька свіснула.

— Нічым я вам не памагу. У мяне ў бальніцы паміралі ад такога заражэння. Тут можна надзеяцца толькі на яе самаю ды на бога. Няма чаго мне ехаць па марозе.

Вася Шугановіч шапку аб падлогу і зароў, як малы.

— Не паеду я без вас. Не паеду! Хоць забіце! Цешча галосіць. Яна мяне з хаты выганіць без вас.

Бумель перагаварыла з немцам. Пытае:

— Які ганарар будзе?

— Які ганарар?

— Што ж вы думаеце—я бясплатна паеду?

— А-а, вы пра плату! Заплачу, Анна Отаўна. Добра заплачу. Хочаце—рублямі, хочаце—маркамі.

— Два пуды мукі, тры кілё сала, дзве жывыя курыцы, два літры самагонкі, першаку.

«Добра-такі заламіла баба»,—смяяўся пасля Шугановіч.

— Усё будзе. Больш будзе.

Яна паглядзела на гадзіннік.

— Пачакаем, пакуль развіднее.

А да відна яшчэ гадзіны дзве. Снежань. Замаліўся Вася.

— Анна Отаўна! Дарага кожная хвіліна. Коні стынуць. Дзядзька родны замерзне ў снях.

Спакусіў старую высокі ганарар. Згадзілася. Хутка адзелася. Прынесла ёй дзяўчына акушэрскі сакваяжык. Вася кажа:

— Анна Отаўна, дакуменцік які захапіце.

— Навошта?

— Назад дзядзька вас павязе можа без мяне. Каб нашы не чапляліся на кантрольных пастах.

Паслухалася—узяла.

Селі. Паехалі.

Паколькі вырашылі вяртацца па сваім следзе—цераз цагельню, Шугановічу прыйшлося дачасна, на соннай вуліцы горада, раскрыць карты.

— Анна Отаўна, няхай вас не здзіўляе дарога, па

Людміла Хіцьева ў ролі Клаўдзіі ў кінафільме «Цыган».

КІНААКТРЫСА ЛЮДМІЛА ХІЦЬЕВА

Прадастаўляем слова самой актрысе. «У Горкім я скончыла тэатральнае вучылішча і 10 гадоў іграла ў драматычным тэатры. Пра кіно я і не думала — была ўпэўнена, што толькі тэатр дае акцёру магчымасць для самастойнай творчасці. Іграла шмат, але ў той час неяк не

вельмі задумвалася над тым, што рэжысёры рэдка давалі мне магчымасць выйсці за межы амплуа лірычнай гераіні. Аднойчы на наш спектакль прыйшоў кінарэжысёр Ісідар Аненскі і адразу запрасіў мяне ў свой фільм на ролю Кацярыны Варонінай — інжынера, стрыма-

Сяло Чырвоны Яр, што раскінулася на беразе ракі Белай, увайшло слаўнай старонкай у летапіс грамадзянскай вайны. Летам 1919 года чырвоныя салдаты Чапаеўскай дывізіі, фарсіраваўшы раку каля гэтага сяла, разграмілі белагвардзейцаў і вызвалілі Уфу.

Кадр з кінафільма «Навальніца над Белай».

Пра хваляючыя падзеі тых незабыўных дзён і расказвае новая мастацкая кінааповесць «Навальніца над Белай», створаная рэжысёрам Е. Немчанка і С. Чапліным на кінастудыі «Ленфільм» па сцэнарыю Д. Дзеля і Л. Жажаленка. У карціне ярка і праўдзіва паказана барацьба выдатнага савецкага палкаводца Міхаіла Васільевіча Фрунзе з рутынай у ваенным майстэрстве, за стварэнне новай стратэгіі.

У галоўных ролях здымаліся А. Міхайлаў, А. Якаўлеў, С. Крамараў, В. Кашпур і іншыя.

...Шмат гадоў таму назад, а калі сказаць больш дакладна — у XVI стагоддзі, у невялікім мястэчку Гродна з'явіўся Хрыстос... Па якому такому найвышэйшаму загаду адбылося другое прышэсце іменна ў Гродна, невядома. Вядома адно: толькі, так сказаць, «прызямліўшыся», Ісус, у поўнай адпаведнасці са сваім боскім прызначэннем, стаў тварыць дабро. Народ пакланіўся свайму абаронцу і па першаму яго закліку быў гатовы граміць палаты і цэрквы. Да гэтага, аднак, не дайшло. Раптам, гэтаксама, як і з'явіўся, Хрыстос знік.

З'явіўша гэта можа паказання выдумкай, хоць яно не менш дакладнае, чым «жыццё Хрыста», увекавечанае ў евангеллі. Ва ўсякім разе, старажытная і прыгожая беларуская легенда сцвярджае: было...

Цяпер гэтая легенда набыла плоць і кроў — перанесена на экран. Сцэнарый новай каляровай антырэлігійнай, антыклерыкальнай кінакамедыі «Жыццё і ўзвышэнне Юрася Братчыка» напісаў Уладзімір Караткевіч. Паставіў карціну на кінастудыі «Беларусьфільм» рэжысёр Уладзімір Бычкоў пры ўдзеле Сяргея Скварцова.

У ролі Юрася Братчыка здымаўся Леў Дураў. У іншых ролях заняты Любоў Румянцава, Данатас Баніёніс, Пётр Кармунін, Аляксей Смірноў, Барыс Новікаў.

...Асенні змрок. Вецер гоніць па дарозе бруднае лісце. Шлёпаючы па лужах, ідзе худы хлапец з доўгімі валасамі. Стары пінжак не грэе, і хлопец увесь час захінаецца, каб хоць крыху прыкрыцца ад пранізлівага холаду.

Так пачынаецца новая мастацкая кінакарціна «Па Русі», створаная рэжысёрам Фёдарам Філіпавым на кінастудыі «Масфільм». У аснову сцэнарыя, напісанага А. Сімуковым, пакладзены восем апавяданняў А. М. Горкага. Сярод іх — «Дваццаць шэсць і адна», «На солі», «Аднойчы ўвосень», «Канавалаў», «Жанчына». Апавяданні напісаны ў розны час, расказваюць аб розных падзеях і людзях, але ўсе аб'яднаны асобай маладога Горкага.

Створаны артыстам А. Локцевым вобраз Аляксея Пешкава

падкупляе мяккасцю, дабротой, напружаным палкім жаданнем зразумець, чым жывуць, чаго пакутуюць людзі, чаму так шмат гора прыносяць адзін аднаму. Аляксей, якім яго паказваюць аўтары фільма, вельмі малады, крыху нерашучы і нават быццам баязлівы, і толькі трывожная здольнасць пакутаваць ад чужога болю, як ад свайго, дазваляе ўгадаць у худым светлавалосым хлопцу вялікага пісьменніка.

І яшчэ адна работа «Масфільма» — мастацкая кінааповесць «Урок літаратуры». Аўтар сцэнарыя В. Токарава, рэжысёр-пастаноўшчык Аляксей Коранеў.

Карціна расказвае, як малады выкладчык Косця вырашыў усім гаварыць праўду ў твар — сваім вучням, завучу, любімай дзяўчыне — і што з гэтага выйшла.

У галоўных ролях заняты вядомыя акцёры Яўгеній Сцяблоў, Леанід Кураўлеў, Іна Макарава, Яўгеній Ляонаў, Вікторыя Фёдарова.

Новая грузінская шырокая экранная кінастужка «Вялікая зялёная даліна» пастаўлена рэжысёрам Мерабам Кокашвілі па сцэнарыю М. Эліазішвілі. У цэнтры апавядання — каларытная фігура пастуха Сасаны. У гэтай ролі здымаўся заслужаны артыст Грузінскай ССР Давід Абашыдзе.

Р. КАПЛЯ

най, проста жанчыны, чалавека вялікага розуму і высакароднага сэрца, падобнай на многіх, каго я іграла ў тэатры...»

Іменна з гэтай карціны і пачалася папулярнасць актрысы.

На другую ролю ў кіно, ролю Дар'і ў «Ціхім Доне» рэжысёра Сяргея Герасімава, яна была зацверджана нават без спроб. Нездарма Сяргея Герасімава лічаць «акцёрскім» рэжысёрам. Ён змог разгледзець у Кацярыне Варонінай, зусім не падобнай на Дар'ю, ці, правільней, у актрысе Хіцэвай той тэмперамент, тую нястрымную казацкую зухаватасць, якую непаўторна здолела перадаць у карціне Хіцэва.

— Дар'я стала маёй любімай роллю, — прызнаецца актрыса. І, скажам ад сябе, — найбольш яркай у творчасці Людмілы Хіцэвай.

Далейшыя работы актрысы ў кіно — Наталля ў «Качубеі», Аннушка ў карціне «Усё пачынаецца з дарогі» і іншыя не сталі прыкметнымі вехамі ў яе творчай біяграфіі.

Сустрэча з Міхаілам Шалахам не скончылася для Хіцэвай фільмам «Ціхі Дон». У экранізацыі «Паднятай цаліны» яна з поспехам сыграла Лушку.

Дар'я, Лушка, Салоха ў кінастужцы «Ноч перад калядамі» — усіх гэтых гераінь збліжае тэмперамент, ва ўсіх траіх характары яркія, сакавітыя, каларытныя.

І вось нарэшце цікавая роля сучасніцы — Еўдакіі ў аднайменным фільме рэжысёра Тац-

цяны Ліёзнавай. Гэтая роля дала магчымасць актрысе паказаць новыя грані свайго таленту.

Еўдакія — руская жанчына з цяжкім лёсам, чыстая, чалавечная, душэўная, яна нібы ўвабрала ў сябе ўсю шырыню і бяскрайнасць Расіі. Пасля выхаду карціны «Еўдакія» на экран Людміла Хіцэва атрымала шмат пісем, гледачы дзякавалі за тое, што яна здолела стварыць сапраўды народны характар рускай жанчыны.

Апошняя работа Людмілы Хіцэвай у кіно — роля Клаўдзіі ў фільме «Цыган».

— У жыцці мне не раз даводзілася сустрэцца з такімі жанчынамі. Немнагаслоўныя, знешне няяркія, яны часам дзівяць нас цудамі высакародства, іншы раз — сапраўднай мужнасцю, самі таго не ўсведамляючы. І я павінна была сыграць такую жанчыну. Усынавіць цыганскага хлопчыка ў час вайны, аддаваць яму яшчэ больш, чым уласнаму дзіцяці, бо ён сірата. Семнаццаць гадоў цярэць Лушчыліху, якая шантажыруе, пагражае расказаць усё сыну. А нявыказанае каханне да Будулая? Ці не зашмат гэта для аднаго чалавека? Ці ўдалося мне перадаць усё характэрыстычнае аблічча маёй гераіні? Не ведаю. Няхай мяркуе глядач.

І глядач мяркуе. Ён прызнае, што роля Клаўдзіі — гэта яшчэ адна несумненная ўдача заслужанай артысткі РСФСР Людмілы Хіцэвай.

К. РАМАНОўСКИ

Кадр з кінафільма «Па Русі».

ЭКРАН

Мама, пачытай!

Дзедаў БОТ

Аляксандр ПАСКРОБЫШАЎ

Васількоў дзед праз усё лета вартуе калгасны сад. І Васілёк з ім бавіць час. І кунаты Бобік.

Як жа нудзіцца Бобік у той дзень, калі дзед не бярэ яго з сабой! І варта ўвечары дзеду з Васільком ступіць у свой двор, як Бобік пушыстым клубочкам качаецца ля ног, падскоквае, каб чырвоным языком лізнуць хлопчыка ў лоб.

Сёння сад вартуюць усе ўтрох.

Васілёк высільваецца, стараецца, валачэ падпорку да яблыні. І раптам бачыць, што Бобік пад грушай на заднія лапкі стаў і цікуе. Белыя вушы навастрыў, як заяц, і глядзіць угару.

Пазваў яго Васілёк адзін раз, пазваў другі — Бобік ні з месца і вухам не вядзе.

«Што ён такое ўбачыў?» — падумаў хлопчык і таксама задраў галаву ўгару.

На самай верхняй галінцы сядзіць вавёрка, закінула за спіну руды хвост і трымае ў лапках грушку. Тую самую, з чырвоным бачком, якую анік не маглі дастаць шастом.

— Дык вось тая зладзейка, — пачуў Васілёк за сабой дзедаў голас, — што нашы грушы цягае... Ах, бессаромная... Сярод белага дня...

Васілёк кінуў падпорку вобзём і крыкнуў:

— Лаві яе!

А дзед тым часам у ладкі разы два пляснуў. Гучна так. І вавёрка нібы ветрам знясло.

Бобік паімчаўся за вавёркай на край саду. Дзед з Васільком звалі, звалі Бобіка, так і не дазваліся.

Бобік вярнуўся дамоў позна.

Раніцай дзед падняўся на світанні. Хацеў надзець боты, каб ісці вартаваць сад. Адзін бот ля ложка, а другога няма. Шукаў і ў сенцах і пад печкай, усе куткі агледзеў — няма.

«Можа ў святліцы, дзе Васілёк?» — падумаў дзед і прачыніў дзверы. Бачыць: і праўда, стаіць яго бот ля канапы, на якой спіць унук. Побач Бобік скруціўся ў клубочак, пільнуе.

— Ну, падумаўце, які хітрук, гэты Бобік, — сказаў дзед уголас. — Сцягнуў мой бот і да Васілька, каб без іх не пайшоў я ў сад.

Бобік прахапіўся, падскочыў і лізнуў дзеда ў руку.

Прачнуўся і Васілёк, здзівіўся, што дзед стаіць перад ім: ці не чакае яго?

Паскроб дзед патыліцу, нацягнуў ямчэй брыль на вочы і кажа:

— Ну, добра ўжо. Хадзем усе вартаваць сад.

З таго дня дзед, калі разуваўся, дык хаваў боты на печ. А Бобік, нібы разумеючы, пачынаў ціхенька скавытаць і хаваў свой мокры нос Васільку ў калені.

ПРА ГОРДАСЦЬ ЖАНОЧУЮ

Размова пра ўзаемаадносінны і пачуцці маладых людзей неяк сама па сабе прадвызначае шчырасць. Гэта ўсім вядома ісціна. Але я прашу чытачоў не спяшацца з выславамі. Мне хочацца сказаць, што толькі пасля знаёмства з пісьмамі, атрыманымі рэдакцыяй, пасля доўгага раздуму над імі я зразумеў, што ўзяўся весці размову на вельмі складаную і далікатную тэму — тэму кахання, жаночай гордасці і гонару. Складаную, бо ў некаторай частцы моладзі невядома, чаму быццё думка, быццам наш час, час касмічных хуткасцей і расшчаплення атама, надае новае разуменне кахання, якое, маўляў, таксама стала хуткабежнае. Складаную, таму што ад цябе чакаюць адказаў на тысячы (без перавелічэння!) самых патаемных пытанняў. І яшчэ таму, што як няма на свеце аднолькавых людзей і характараў, так і не знойдзеце вы зусім падобных пачуццяў і ўзаемаадносін.

Але блізкае знаёмства з унутраным светам, клопатамі, трывогамі маладых людзей абавязалі пастарацца знайсці такія словы, каб мяне зразумелі, каб мне паверылі. Вось так і склаўся намер дзе прыкладам, а дзе дакладным словам і, самае галоўнае, шчыра павесці размову пра вялікае пачуццё кахання, павагі да жанчыны, пра тое, якой яна павінна быць сёння — у час кібернетыкі, атама, пакарэння космасу.

РАІНЫ ВУСНЫ І „СВАБОДНАЕ КАХАННЕ“

Рая з нашай вёскі пазнаёмілася з Мішам. У той дзень, калі ён упершыню праводзіў яе дадому, яны пацалаваліся. Дзяўчына пахвалілася гэтым, і яе папракнулі. Тады Рая кінула ў адказ: «А што мне, вуснай шкода, ці што?»

Смялявіцкі раён, в. Пліса, Галя Д.

Давайце паспрабуем падтрымаць Раю. Зараз жа нас папракнуць у сапсаванасці. А калі, наадварот, сказаць, што Рая зрабіла неабдуманую, што яна не даражыць дзявочай годнасцю? На гэты раз пагражае небяспека аказацца старамодным, несучасным.

І ўсё ж, калі гаварыць на чыстату, сярэдзінкі ў ацэнцы ўчынку Раі быць не можа. Не баючыся быць старамодным, скажу: «Не, няма за што хваліць яе. Бо ў іншым выпадку давялося б пагадзіцца з тымі, хто сцвярджае, нібыта гераіні Пушкіна і Тургенева абаяльныя, шчырыя і непадробныя ў сваіх пачуццях, поўныя жаночай годнасці і гонару, — гэтыя жанчыны сёння, бачыце, немодныя, яны асуджаны на самотнае, шэрае існаванне «старых дзевак». Бо давялося б пагадзіцца з тымі, хто сваім дэвізам абвясціў: «Лаві імгненні шчасця, кахай, пакуль кахаецца...» і іншую, даруйце мне, пошласць.

Гэтыя адкрыта кажуць і адкрыта дамагаюцца, шукаюць «свабоднага ка-

хання». Небяспечныя, непрыглядныя пошукі. І што самае галоўнае — абаронцы так званага «свабоднага кахання» фактычна стаяць не за высокае, асветленае вялікім чалавечым шчасцем пачуццё, а за свабоду «палавога інстынкта».

Здаецца, уцяміць гэтую ісціну зусім няцяжка. Але жыццё нас сутыкае з прыкладамі лёгкадумнасці, бясцётнасці, пагарды да жанчыны. Хочацца верыць, што побач з Тамарай з Уздзенскага раёна, якая напісала: «Я вельмі прашу цябе, рэдакцыя, пазнаёміць мяне з хлопцам», побач з В. Акуліч з Лельчыцкага раёна, якая скардзіцца: «Усю дарогу мы смяліся з салдатам. Потым ён запісаў мой адрас, узяў фатаграфію. І вось адказу няма», — побач з лёгкадумнасцю вострых дзяўчат своечасова знойдуцца мудрасць, тонкасць, здольныя навучыць іх пазнаваць вялікую цану жаночасці, гонару, вялікаму пачуццю кахання і дружбы.

Але адкуль гэтая лёгкадумнасць, нясціпласць у смялявіцкай Раі, уздзенскай Тамары, лельчыцкай В. Акуліч? Адкуль яны, абаронцы «свабоднага кахання»? Адны схільны звязваць іх паяўленне з героямі і гераінямі замежных кінафільмаў і раманаў, якія вельмі тонка прапагандуюць ідэі сексуальнага вызвалення дзяўчыны. Другія прычыну маральнай развязнасці бачаць у тым, што працэс фізіялагічнага паспявання сёння адбываецца значна хутчэй і апырэджае паспяванне сацыяльнае. Як адказаць на гэтыя пытанні?

Мне думаецца, што ўсё ж шукаць адказу трэба перш за ўсё ў недахопах выхавання ў школе, сям'і, у памылковай сарамлівасці і няўменні гаварыць з моладдзю шчыра, адкрыта, тонка, не ўшчэмліваючы яе годнасці. Каханне, дружба настойліва патрабуюць і заслугоўваюць таго, каб пра іх гаварылі не шэптам, а на ўвесь голас, гаварылі гэтак жа адкрыта і сур'ёзна, як гавораць пра многія іншыя важныя чалавечыя і грамадскія праблемы.

БЕРАЖЫ ГОНАР ЗМОЛАДУ

Я страціла веру ў людзей. У кожным мужчыну бачу насмешніка. Мне здаецца, што на свеце няма ніякага кахання. Прабачце, што не назвала прозвішча. Баюся Віктара.

Таня К.

г. Брэст.

Пісьмо Тані К. наогул радавое шмат такіх атрымлівае рэдакцыя: «Страціла веру ў людзей, каханне, дружбу, таму што верыла яму, а ён ашукаў, аказаўся непастаянным у сваіх пачуццях». У канцы неразборлівы подпіс. Баіцца чалавек. Баіцца таго, каго лічыла сябрам, з кім звязвала свае дзявочыя мары і надзеі. А ён іх разбурыў. Хто вінаваты ў горы, роспачы, якое пасялілася ў жаночым сэрцы? Хіба толькі Віктары?! На жаль, усё тады б вырашалася даволі проста.

Вінаватай у большасці выпадкаў аказваецца сама дзяўчына. Яшчэ да таго як была развешана ў яе вера ў людзей, сваімі лёгкадумнымі паводзінамі, непатрабавальнасцю ва ўзаемаадносіннах, патураннем яна паклала пачатак падзенню свайго жаночага прэстыжу. Шчасце і дружба сталі разбурацца з таго самага дня, калі яна дазволіла свайму выбранніку прыйсці на спатканне пад хмяльком, пабаялася пакрыўдзіць яго папярэджаннем.

Статыстыкі сцвярджаюць, што часцей за ўсё маладыя людзі знаёмяцца на танцавальных вечарах, што тут паяўляецца зародак будучай сям'і. Магчыма, гэта і так. Але зусім ясна і іншае. Ад таго, як сустрэла дзяўчына першае запрашэнне на танец пакуль яшчэ незнаёмага маладога чалавека, ад таго, якое было гэтае запрашэнне, як паводзіла

Роздум...

Фотаэцюд В. Бараноўскага.

яна сябе з першых і да апошніх (ля веснічак або пад'езда дома) мінут знаёмства, залежаць іх далейшыя ўзаемаадносіны, ступень павагі, чуласці. Жанчына абавязана заўсёды і пры ўсіх умовах аберагаць сваю годнасць і патрабаваць павагі да сябе. Зусім няцяжкае, натуральнае правіла, ці не праўда? Але як часта скажаецца яго сутнасць! Як часта імкненне не пакрыўдзіць, не адштурхнуць ад сябе хлопца, імкненне быць з ім прасцей (фальшывая прастата!) спрыяюць бястактнасці, а часам і проста хуліганскім выхадкам з яго боку.

З якой павагай гаворыць пра сваю знаёмую дзяўчыну Віктар С. з Оршы! Письмо, якое рэдакцыя атрымала ад яго, вялікае, вольнае вытрымкі з яго: «Мне 27 гадоў. Пішу вам упершыню. Магчыма, ніколі б і не напісаў, але мне хочацца раскажаць пра адну дзяўчыну. Хочацца, каб пра яе ведалі ўсе. Усе, хто страціў веру ў каханне і вернасць. Прышоў аднойчы я на танцы ў палац ільнокамбіната і там сустрэў яе. Стаіць каля калонаў дзяўчына ў чорнай сціплай сукенцы. Падыходжу, запрашаю танцаваць: абыхава гэта, звысоку. Твар яе ўспыхнуў: «Не, з вамі я танцаваць не пайду. Вы яшчэ не навучыліся запрашаць дзяўчат!..» Прабрала, як кажуць, па ўсіх стацыях. Як было закранута маё самалюбства, самі разумеюць. Колькі жыву, першы раз атрымаў адказ. Ала аказалася вельмі цікавым, шмат ведаючым чалавекам. З ёй я стаў самім сабою, нібы свежы струмень паветра глынуў пасля чаду і духаты, грубасці і дрэнных манер...»

Думаецца, пісьмо Віктара ў каментарыях не мае патрэбы. Усім бы так, дзяўчаты, дружна і рашуча. І нахабнік меней стане.

Не бойцеся быць гордымі, недаступнымі, дзяўчаты! Гэта патрэбна для вас саміх.

НІЗРЫНУТАЯ ГАРДЫНЯ

...Праўда, кінучь ён мяне не кінуў, але і не жэніцца. А я бачу, што ўсё далей і далей адыходзіць ад мяне, становіцца чужым. Памажыце мне, дайце адказ, парайце. Інакш я не гарантую сваё жыццё.

Т. С.

Маладзечна.

Становішча Т. С. сапраўды вельмі цяжкае. Ёй здавалася, што чалавек, якому яна даверылася, кахае яе. Але забыты клятвы, абяцанні. Зняважаны дзявочы гонар. І наўрад ці хто зможа вярнуць дзяўчыне таго, каго яна лічыла кумірам: кахання не было. Было мімалетнае знаёмства, захапленне. І страшна адчуваць разам з Т. С., што ты бяспільны памагчы ёй, вярнуць сябра, бацьку дзіцяці і шчасце, на якое яна магла разлічваць. Застаецца толькі сучашэнне, спачуванне, маральная падтрымка. Гэта таксама важна.

Вобласць узаемаадносін двух маладых людзей інтымная. Пра патаемнае, блізкае не прынята гаварыць на кожным перакрываванні, выносіць на суд многіх. А шкада. Часам гэта было б ка-

рысна. Паслухаць тактычна выказаную параду, якая можа зрабіць сур'ёзны ўплыў на разшэнне дзяўчыны, агарадзіць яе ад знявагі. Мне чамусьці верыцца, што варта было Т. С. папрасіць своечасова парады у старэйшага сябра, у маці, бацькі, настаўніка — не здарылася б з ёй бяда.

Што ж замянае дзяўчатам шукаць парады, падказанні? Ганарлівасць, памылкова і загадзя народжаная думка аб сваёй самастойнасці. Пра гэта гавораць і пісьмы ў рэдакцыю, часцей за ўсё запозненыя, як у Т. С., калі створаны самой дзяўчынай аўтарытэт уласнага «я» развезены і разбіты пошласцю, вульгарнасцю. Радзей за ўсё яна звяртаецца за парадай тады, калі пачуцці толькі завязваюцца. У гэты момант ёю кіруе рамантычнае пачуццё, жаданне бачыць сябе любімай, патрэбнай. Аслепленая, яна не чуе папярэджанняў родных і блізкіх. Іменна ў гэты момант у ёй пачынае гаварыць гардыня (заўважце: не гордасць!): «Я дарослая. Я не дзіця. Я самастойная і магу сама прымаць рашэнні».

Памылковы крок цяжка прадухіліць, але яшчэ цяжэй выправіць. Паслухайце, якая страшная трагедыя разыгралася ў сям'і Г. П. У свой час яна не захацела лічыцца з думкай бацькоў, не падзялілася «таямніцай» свайго сэрца ні з кім з блізкіх, хто б мог прадухіліць бяду. І вось крык распачы: «Разумею, што я вінавата, вінавата ва ўсім, што здарылася, у тым, што асталося адна, што на радзіла дзіця ад чалавека, якому даверылася. Але няўжо мая віна — гэта злачынства, як лічаць мае бацькі?»

Гэты прыклад зноў і зноў падказвае нам адзіна правільнае і разумнае рашэнне — вялікага і складанага пытання станулення дзявочага характару. Справа зусім не ў тым, каб выхаваць, калі можна так сказаць, асцярожнасць у дзяўчат, недаверлівасць («Ой, глядзі, дачка, як бы ён цябе не ашукаў»), а ў выхаванні дзявочай гордасці і гонару. Пра асцярожнасць забываюць. Пра гонар забываць нельга.

ХЛОПЦЫ, БУДЗЬЦЕ МУЖЧЫНАМІ!

Бываюць выпадкі, што дзяўчаты не ўмеюць чакаць і кахаць. Але і сярод хлопцаў яшчэ заваляліся такія дробныя душонкі, якія не могуць захаваць дружбы. Ім, бацьчыце, патрэбна дывізія дзяўчат.

Т. Верамеева.

Орша.

Вышэй ужо гаварылася, што вельмі часта ў беспакаранасці пашлякоў у нейкай ступені вінаваты дзяўчаты, якія цяропліва зносяць крыўды, грубасць, бесцырымоннасць, што і цяпер, як і ва ўсе стагоддзі, у жанчыне больш за ўсё цэнніца гордасць, пачуццё ўласнай годнасці, гонар.

Ці змяніў быстраечны час наш погляд на тое, якім павінен быць мужчына? Ці даў ён яму права пагардліва, звысоку глядзець на дзяўчыну, забываць пра мужчынскую высакароднасць, выкарыстаць сваю прыродную сілу, волю для знявагі і прыніжэння жанчыны, быць непастаянным у сваіх пачуццях? Хлопцы, якія разбураюць уяўленне дзяўчат аб

вернасці, каханні, дружбе, ашукваюць іх, а потым хваляцца сваімі «перамогамі», — нягоднікі і пашлякі. Рэзка сказана, магчыма, але і правільна. Як і ва ўсе стагоддзі, цяпер больш за ўсё ў мужчыне цэнняцца высакароднасць, уважлівасць, клапатлівасць, жаданне і ўменне памагчы жанчыне, быць вялікадушным да яе. Гэта святая для мужчын традыцыя, няпісаны закон. І калі ён парушаецца, калі хтосьці дазволіў сабе насмяцца з дзяўчыны, — якой пагардай, бязлітасным прыгаворам павінна сустрэцца грамадства яго «забавы»!

Ва ўсякім злачынстве ёсць віноўнік, зусім канкрэтны «герой». Ён часта падзягае адказнасці, раствараючыся ў агульнай масе сумленных, высакародных людзей. Памагае ж яму скрыцца часцей за ўсё сама пацярпеўшая, якая замест цвярозай ацэнкі ўчынку нягодніка гаворыць аб страчанай веры ў чалавецтва. Як, напрыклад, Надзя з г. Гродна, што напісала: «Ён (яе сябар) пайшоў да яе, калі яна прыехала на канікулы. Я пра ўсё даведася і тады пытаюся ў яго: «Чо ж ты сустракаўся са мной, гаварыў высокія словы, калі ты кахаеш яе?» Ён адказаў: «Хадзіў я з табою, каб прабыць час». І з усмешкай: «У мяне ёсць Вера». І як пасля гэтага можна верыць людзям?!»

Людзям можна і трэба верыць, дарагая Надзя. А вось падлюг трэба своечасова разгадаць, у якія б авечыя скурны яны ні апраналіся.

І яшчэ пра аднаго крывадушнага правхоста расказала рэдакцыя Марына Д. з Мінска. У хвіліну шчырасці ён прагаварыўся ёй «па сакрэту», што дзяўчына, з якой ён сябраваў некалькі месяцаў, была для яго проста забавай, а цяпер яна яму надакучыла. У Марыны хапае мужнасці назваць гэта подласцю і нізасцю. «Вось вам і хлопец, апора і сябар!»

Часам, самі таго не заўважаючы, хлопцы чыстых думак і поглядаў, высокіх маральных устояў ствараюць сваімі паводзінамі пажыўнае асяроддзе для пашлякоў. Яны баяліва адварочваюцца, калі хам грубіць дзяўчыне, не абрываюць і не асуджаюць аматараў пасамаваць свае пікантныя прыгоды.

Не той па-сапраўднаму шчаслівы і багаты, хто хваліцца колькасцю сваіх «перамог», — няма, нарэшце, больш убогай і духоўна беднай натуры. Перамагае заўсёды і працвітае цэласнае, вялікае пачуццё, якое складае шчасце без фальшывага бляску, радасць без іржаўчыны. Памятайце пра гэта, хлопцы.

Будзьце заўсёды роўнымі, мужчынамі. Аберагайце, захоўвайце цэласнасць і высакароднасць свайго пачуцця.

Данісваюцца апошнія радкі гэтага артыкула-гутаркі. Але чуеш усё новыя і новыя пытанні — пра каханне з першага погляду, пра дзяўчат, якія стаяць на водшыбе, цярэбачы хустачкі, і г. д. і г. д. Безумоўна, яшчэ шмат пытанняў маюць самыя прамыя адносіны да закранутай тэмы ўзаемаадносін маладых людзей, дружбы, кахання. Усе яны, натуральна, заслугоўваюць пільнай увагі, вырашэння. Думаецца, што пачатая размова будзе мець вялікі працяг.

В. ЧАНИН,

рэдактар газеты «Знамя юности».

Мал. К. Ціхановіча

СТАРАЯ МАЦІ

Вольга МАКСИМОВА

Пасёлак спіць, і толькі ў доме Шумаравых не спіцца маці. Пра гэта не ведае ні старэйшы сын Андрэй, ні яго жонка Вера. Толькі Насця, жонка малодшага, Аляксея, час ад часу кідае на свяхруху насцярожаны погляд. Не схаваеш трывогі ад вачэй нявесткі. Хоць строгая і негаваркая яна, але ўсё бачыць.

Еўдакія Іванаўна ляжыць ціха, каб не рыпнуў ложка. За акном ледзь пачынае світаць. Раніца пройдзе як заўсёды. Устане раней за ўсіх, распаліць пліту, накорміць дзяцей сняданкам. І пачнуць яны збірацца на работу.

Вера, лагодная і ласкавая, адкіне з ілба светлыя валасы і папросіць:

— Мама, правядзіце, калі ласка, Ладу ў музычную школу. Я сёння не змагу.— Пабяжыць, потым вернецца спяшаючыся.— Ой, сшыткі забыла! Ну, не сумуйце, пайшла...

Алёша дойдзе да дзвярэй і напамніць:

— Мам, звары шахцёрскі боршч. З перцам, такі, каб вырві вока...—Потым скосіць насмешлівае вока на жонку і спытае з хітрынкай:—Увечары можна завярнуць на танцы? Дзяўчаты, музыка...

Насця крыху ўсміхнецца строгімі вачыма.

— Вазьмі плашч, увечары дождж будзе.

Андрэй у гэты час адкрые партфель:

— Вось палучка, камандуй, маці! А можа пабалуеш дзяцей «Сталічнай» з выпадку, як яго, Ільі Прарока, ці што?

Любіць пакпіць з маці за тое, што помніць усе «святыя» дні. А яна ж так, па звычцы, хіба яна веруючая?

Алёша падтрымае брата.

— І праўда, мама. Усім партыйным па сто грамаў, а беспартыйным дзвесце!— І палец сабе ў грудзі.

Пасміхаючыся, пойдучы абое на работу.

А Насця складзе бялізну ў рукзак і — на плячо.

— Занясу ў пральню. Мне сёння пазней на работу.

Пайшлі дарослыя. Прачынаюцца ўнукі. Хтосьці стукае ў дзверы.

Еўдакія Іванаўна выцірае мокрыя рукі і папраўляе сіваю пасму, якая выбілася з-пад хусткі. Адчыніла дзверы, і... сціснулася мацярынскае сэрца. Зноў прыйшла суседка Ксеня. Вось праз каго не спіцца ўначы старой маці.

Год назад пасялілася Ксеня насупраць, у фінскім доміку, якіх шмат у заводскім пасёлку. Спачатку не шукала з Шумаравымі знаёмства, а ў апошні час што ні дзень, то завітае: ці солі прыйдзе пазычыць, ці запалак, а то і проста так сабе, нібы адведаць.

Узіраецца Еўдакія Іванаўна ў вочы Ксені і адчувае нядобрае ў яе бегаючым позірку. Чаго яна ходзіць да нас? Засулавала ад удовінага жыцця і цягнецца да цяпла чужой сям'і. Штосьці падазрае маці, але выказаць не тое што Ксені, а сабе самой не адважваецца, баіцца. Усё чакае, каб сама суседка раскрылася.

А тая з салодкай усмешкай гаворыць:

— Як дзіўна назвала ваша нявестка сваіх дзяцей. Лада! Яраслаў!—Ксеня ўважна прыслухоўваецца да гучання імён. А потым, нечакана мяняючы салодкасць на ўсмешку, спачувальна ўздыхае:—Вы, Еўдакія Іванаўна, усё

жыццё сваё гняздо вілі, на дзяржаўнай рабоце не былі. І што ў вас ёсць цяпер? Сваіх дзяцей выгадавалі, цяпер за нявесткамі бруд прыбіраеце. Як жа, жонка Андрэя такая далікатная, гэтакія бярозка...

У балючае месца кальнулі суседчыны словы. Колькі разоў думала старая маці: вялікія справы твораць людзі, а яна што? Усё яе жыццё—сямейная мітусня. Двое паклалі галовы на вайне разам з бацькам, шасцых разам з жонкай па краіне, толькі двое жывуць побач. І ўсё тыя ж клопаты...

Потым засаромелася маці сваіх думак. Чаго з Ксеніяй пра дзяцей гаварыць. Сваіх няма, вось і зрабілася чэрствая, зайздросціць, хоць маладая яшчэ... Усё на дом Шумаравых заглядаецца. Што хоча выглядзець тут яна?

Перахапіла маці позірк суседкі, кінуўшы на партрэт Андрэя на сцяне. Занепакоілася. Дык вось што цягне яе сюды! Усё ходзіць разведаць, ці няма трэшчыны ў іх сям'і.

А Ксеня, не заўважаючы нічога, гаворыць і гаворыць—пра дзяцей Еўдакіі Іванаўны, пра яе нявестак і ўнукаў. Трывожна маці ад слоў суседкі і ў той жа час шкада яе. За што такую прыгожую абышло шчасце?

— Учора я варэнне зварыла,— ласкава гаворыць маці.— Паспрабуй, Ксеня Васільеўна.

— Соладка і без варэння!— выкрыкнула суседка і, бразнуўшы дзвярыма, пайшла.

...Еўдакія Іванаўна накарміла ўнукаў, пасадзіла іх на дыван гуляць, а сама прылягла на канапу. Штосьці ўсё часцей пачала стамляцца. І праўда, усё жыццё—вары, мый, падавай. Стомілася... Ды вось яшчэ: пасада не дзяржаўная! Маці горка ўсміхнулася. Потым, зірнуўшы на партрэт старэйшага сына, успомніла зазыўны позірк суседкі. І зноў сэрца заняла ад смутнай трылогіі.

Мінула некалькі дзён.

Увечары Еўдакія Іванаўна панесла поіла казе. Ішла павольна, каб не распяскаць. І раптам спынілася, пачуўшы з вуліцы рэзкі голас малодшай нявесткі Насці:

— Аб'едкі з чужога стала падабраць хочаш? Для распусты прынаджваеш!

Груба, без літасці. А ў адказ знаёмы з'едлівы голас Ксені:

— А табе што? За чужое здароўе галава баліць?

— За сям'ю, за дзяцей баліць! Не чапай Андрэя!..

— А я ўсё ж паспрабую. Можна адгукнецца шчасце маё. Я кахаю!

Старая маці так і застыла з вядром у руках. Быццам аглухла і больш не чуе нічога ад хвалявання.

Але вось зноў прарваўся Ксенін выкрык:

— Старая свакруха бруд возіць, а ты за яе спіной у важныя людзі выскачыла!

Еўдакія Іванаўна чакала адказу, уяўляючы твар нявесткі: суровыя сталі яе вочы ад калючых слоў, яшчэ больш ссунуліся густыя бровы на смуглявым твары. Што адкажа яна?

— Еўдакія Іванаўна сама—важны чалавек, каб ты ведала! Нездарма ёй дзяржава ордэн мацярынства дала. За ўсіх дзесяцігоддзяў! За тое, што сапраўдны-

мі людзьмі выгадала! Ёй не сорамна галаву высока насіць. І ўнукаў ёй даверыць можна...

Не заўважыла маці, як заціхла сварка. А яна ўсё стаіць. Стаўбняк, ці што, напай? Падумала, і зноў пабеглі ногі, запрацавалі агрубелыя рукі. Напайла казу, паклала сена, з пустым вядром вярнулася ў дом. Заспяшалася вячэру гатаваць, унукаў памыць перад сном. А з галавы не ідзе падслуханая размова.

...Позні вечар. Нібы спакойна спіць Вера, а Андрэя ўсё няма. Праўда, ён папярэджваў, што затрымаецца—тэрміновая работа. Але маці не спіць. Выйшла на вуліцу і застыла ля веснічак, грэючы рукі пад вялікай хусткай. Чакае.

Адаленыя раскаты грому. Вось ужо зусім блізка чорнае неба прарэзала маланка, ярка асвятліўшы вуліцу. І раптам убачыла ля фінскага дома насупраць знаёмую жаночую фігуру.

— Андрэй!..— чуе маці зазыўны Ксенін голас.— Андрэй!

Маці, нібы сляпая, ступіла ў цемру, выцягнуўшы рукі насустрач яшчэ няяснай постаці сына, які набліжаўся да яе. Ледзь не ўпала. Але яе падхапілі дужыя мужчынскія рукі.

— Што з табою, маці?

...Еўдакія Іванаўна не памятае, як апынулася дома, у пасцелі. Унукі прагнуліся і ўстрыжана праціралі вочы. Цёплыя рукі Насці накрылі застыўшае цела. У блакітных вачах Веры неспакойна. А маці супакойвае ўсё, гаворыць, што хацела падыхаць свежым паветрам.

— Мама, паедзем да нас у вёску,— гаворыць Насця.— Адпачніце ў нашых. Стаміліся вы з сям'ёй.

— Праўда, маці. Заўтра—да доктара, і атрымлівай вытворчы адпачынак,— рашуча заяўляе Андрэй.

— Ды што вы!— махае слабай рукой маці.— А дзеці... як яны без мяне?

— Не турбуйся,— умешваецца Вера.— Мы з Насцяй возьмем розныя змены. І будзе парадак.

...Вось жа прымусілі. Першы раз у жыцці паехала адпачываць.

Ціхая вёсачка, цёплы пясак ля ракі, ласкавае сонца. Заплюшчыўшы вочы, маці падстаўляе яму свой твар. У душы прачынаюцца забытыя трапяткія пачуцці далёкага дзяцінства...

Паўзе мурашка, маці глядзіць, як стараецца бедалага, валачэ палачку, утрая большую за яе. Цяжка, але цягне. Думкі вяртаюцца да заводскага пасёлка, да дома і дзяцей. І зноў укліньваюцца злыя словы суседкі: «усё жыццё аддала сям'і, а што цяпер у цябе?» Але яны ўжо не раняць яе. Успамінаюцца іншыя словы, Насціны: «Еўдакія Іванаўна сама—важны чалавек, і не сорамна ёй галаву высока насіць!»

«Хай бы унука Славу ўзяла з сабой»,— раптам засумавала яна. Гойдае вечер нізка апушчаныя косы ніцых верб. Высока над галавой ляцяць птушкі. Да гнездаў!

Маці паправіла хустку, якая спаўзла з галавы, і пайшла насустрач ветру... Хутчэй бы дадому!

[3 часопіса «Семья и школа»].

БЫВАЙ, ТАБАР!..

БАЦЬКА пакінуў табар. Сцебануў раз-другі старога, знясіленага каня, і паехалі напасткі, цераз луг, да пыльнай дарогі. Ніхто іх не праводзіў. Мужчыны сядзелі ля шатроў, дымілі люлькамі, жанчыны паласкалі бялізну, малыя бегалі па маладому, светламу безразнюку.

Воз рыпеў. Маці сядзела моўчкі. Бацька нетаропка ішоў ля воза, панукаючы каня. Час ад часу гаварыў незразумелыя словы: хлебазавод, горад...

Яны прыехалі ў Дзяржынск. Пачалі будаваць дом. Бацьку даводзілася цяжка. Прыходзіў з работы і зноў браўся за работу. Весела падміргваў Веры, кудлачыў вялікімі, тоўстымі пальцамі чорныя як смала валасы, браў дзяўчынку на калені, гладзіў па галаве даленёю, якая пахла хлебам, дрэвам, глядзеў на трэскі, гаварыў:

— Хутка будзем жыць у сваім доме. Потым пойдзеш у школу вучыцца. Будзем жыць па-новаму. Са старым, дачка, скончана.

Вера пачала вучыцца ў школе. Неяк раз яна бачыла, як прыходзілі цыганы—старыя знаёмыя. Барадатыя мужчыны сядзелі чынна за сталом, курылі так, што паветра становілася сінім і плавала па пакоі, пілі гарэлку, соладка ўсміхаліся, падсоўвалі бацьку шклянку.

— Не, не вярнуся да вас. Вашай дапамогі мне не трэба.

Цыганы сварыліся, махалі рукамі, а бацька праводзіў іх спакойным поглядам і моўчкі браўся за работу. Маці схілялася над дачкой: вырасцеш, пра многае даведася: і як цёмнымі, душнымі начама білі нас, жанчын, калі дамоў не прыносілі грошай, як аддавалі гвалтоўна замуж...

— Будзеш жыць па-новаму, дачушка...

У адзін з летніх дзён Вера Бяляўская спынілася каля квадратных ярка асветленых вокнаў. Стала і залюбавалася работай маладых швачак. Адна з дзяўчат расчыніла акно і спытала:

— Што, падабаецца? Ідзі да нас працаваць. Вучні нам патрэбны. Прыходзь заўтра.

І Вера Бяляўская прыйшла. Майстар Ніна Карлаўна Крыловіч сказала:

— Новенькая? Да нас? Добра.

Толькі што пачалася змена. Работа ў цэху разгаралася, як полымя. Аднекуль прыносілі кавалкі тканін, клалі перад

швачкамі. Уключылася адна, другая, трэцяя машына, мерны гул запаўняў вялікае памяшканне. Вера ўглядалася ў твары людзей, захопленых работай. А на стол клаліся прыгожыя сарочки ў цэлафанавай хрусткай упакоўцы.

— Падабаецца табе? — спытала Ніна Карлаўна.

Вучыцца давялося тры месяцы. Спачатку ўсё здавалася дзіўным: і адносіны людзей, і іх жыццё. Спяшаюцца кудысьці, ні минуты спакою. Вось Галя Ляўковіч. Ubачыць, што Вера нахілілася над станком, задумалася, — ідзе на дапамогу. А пасля работы бяжыць у кіно, на заняткі гуртка мастацкай самадзейнасці. Многія спяшаюцца ў школу, бібліятэку. Навошта?

— Дзіўна ты разважаеш, — гаварыла ёй Іра Крыловіч. — Людзі хочуць паспець усюды, крочыць у нагу з часам. Таму мы працуем з кожным днём лепш і лепш, усім калектывам дабіваемся поспеху.

Калектыў! Яна адчувала яго сілу і клопаты на кожным кроку. Ніхто не адварнуўся ад цыганкі, калі не клеілася ў яе работа. Парушыла працоўную дысцыпліну — не патуралі, пагутарылі строга — так, што цяпер больш не спазняецца на работу. А калі пачала працаваць самастойна — аб'явілі пра гэта ў цэху, урачыста ўручылі першую зарплату. І зноў — за станкі. І, адчуўшы на сабе цёплы погляд дзяўчат, цыганка чырванела. А швачкі ўсміхаліся: і мы так пачыналі, будзе і ў цябе ўсё ў парадку.

З той пары Вера быццам пасталела. Усё ўзвжвала перад работай, абдумвала, вырашала, як лепш выканаць норму. І калі майстар складае ўсё больш і больш сарочак, яна радуецца разам з усімі! А пахваліць Ніна Карлаўна — хочацца ўсім сказаць — і меншым братам, і бацьку, і маці, якая любуецца, як дачка прыхарошваецца перад люстэркам — збіраецца на заняткі гуртка мастацкай самадзейнасці.

Моцна спяць малыя, у вокны б'ецца веснавы пругкі вецер. А маці з бацькам чакаюць Веру. Возчык хлебазавода ў каторы раз успамінае той дзень, калі пакінуў табар. Шчаслівы радасны дзень. Хіба не так? Генадзь і Рома ходзяць у школу. Вера не паленавалася, скончыла сем класаў. Яго самога паважаюць на рабоце.

...У цэнтры Дзяржынска стаіць будынак філіяла № 2 мінскага швейнага вытворчага аб'яднання імя Крупскай. Раніцай да яго накіроўваецца многа людзей. Задорныя, вясёлыя ўваходзяць у цэхі. Разам з імі і цыганка Вера Бяляўская, роўная сярод роўных.

У. КУКСО

Пад такім загалоўкам у першым нумары «Работніцы і сялянкі» было надрукавана пісьмо чытачкі М. М. Жанчына прасіла парадзі: што рабіць, калі муж любіць выпіць, а свякруха замест таго, каб адцягнуць сына ад гарэлкі, яшчэ і сама частуе яго. Гэтае пісьмо выклікала водгукі нашых чытачак. Настаўніца-пенсіянерка Вольга Іосіфаўна Грыгор'ева піша:

«Ваша записка ўстрымвала мяне: у ёй відаць набалелае сэрца... Я прачытала яе многім жанчынам, і ўсе як адна абураліся паводзінамі Вашай свякрухі. Калі Вашы адносіны з мужам добрыя, то Вы ласкава, пашчотна пагаварыце з ім, пераканайце, што ён робіць вялікую памылку, і, мне здаецца, ён уступіць Вам. Перастаньце бываць у свякрухі, хоць часова. Няхай сын скажа, што яму нельга піць, бо ўрач забараніў.

Словы свякрухі выклікалі ў нас, жанчын, агіду да яе: «Калі сын паважае сваю маці, то вып'е».

Дзіўна: у бутэльцы самагонкі заключаецца павага да маці! Гэта вельмі нізкая павага.

А чытачка з гарадскога пасёлка Васілевічы дзеліцца сваімі перажываннямі:

«Было і ў мяне такое гора. На адной вуліцы з намі жыўць бацькі, г. зн. бацька і маці майго мужа. Вельмі шмат разоў мой муж прыходзіў п'яны, варочаў усё дагэры нагамі і пры дзецях абзываў мяне рознымі непрыстойнымі словамі. Я маўчала ды плакала. Дзеці бягуць да дзеда з бабай, а яны нават не прыйдуць. Муж назаўтра пойдзе да іх, а яны: «давай, сын, вып'ем — а што, маўляў: табе толькі піць!» А не казалі ніколі: «не пі, сын, жывіце добра, у цябе ж хворе сэрца, беражы сябе».

Але аднойчы прыйшла бяда. Пасля амаль штодзённых выпівак зрабілася дрэнна з сэрцам, хуткая дапамога даставіла мужа ў бальніцу. Пасля гэтага ён ляжаў яшчэ два разы.

І толькі зараз ён зразумеў, калі прайшло 20 год сямейнага жыцця, што і хто вораг жыцця і здароўя. Ды позна ўжо, бо няма здароўя і ў яго і ў мяне.

Паважаная М. М.! Ня-

„ЯК МНЕ БЫЦЬ?“

хай Ваш муж зразумее, пакуль яшчэ не позна: калі хоча жыць добра і здароўе каб было, дык трэба брацца за розум зараз. Свяхруха шкадуе сына, а не ведае, як яна яго губіць сваімі пачастункамі — самагонкай».

Пішуць жонкі, пішуць маці... І ва ўсіх адна думка, адно пераконанне: няшчасная сям'я, дзе муж прывык да гарэлкі. Так, гэта вялікае няшчасце. І якая жанчына не пастараецца памагчы мужу або сыну пазбавіцца ад гэтай ганьбы? Наўрад ці ёсць такія. Чаму ж маці мужа М. М. спайвае яго, не думае пра тое, што падрывае здароўе сына, уносіць гора ў сям'ю?

Тут, нам здаецца, адыгрывае сваю ролю няпісаны закон гасціннасці, калі гаспадары ставяць на стол перад гостем разам з закускай віно. І свяхруха М. М., з пачуцця гасціннасці, робіць гэтак жа. Але ж хіба можна вымяраць павагу дзяцей колькасцю выпітай імі самагонкі? А што ж самі яе сыны? Яны ўжо дарослыя, у іх саміх растуць дзеці. Чаму гэтыя бацькі сямействаў глытаюць чарку за чаркай, не задумваючыся над тым, у каго яны ператвараюцца?..

Калісьці ставілі на стол бакалы з трыма дзяленнямі. Самае ніжняе прызначалася, як вынікала з надпісу, для тых, хто паважае сябе, сярэдняе — для тых, хто паважае іншых, а на верхнім, якое

падыходзіла да краёў бакала, была намалявана... свіння: хочаш страціць чалавечае аблічча — пі поўны бакал.

Так, законы гасціннасці існуюць для тых, хто паважае сябе, паважае навакольных. І М. М. варта пагаварыць пра гэта з мужам, бо ў яго п'янстве, як нам здаецца, больш вінаваты ён сам, чым яго старая маці.

Адказваючы М. М., чытачка Р. Н. У. з Іўеўскага раёна закранае сур'ёзнае пытанне аб тым, што міліцыя і мясцовыя ўлады слаба вядуць барацьбу з п'янствам. Яна піша:

«Як можна мірыцца з такім фактам, калі сам участковы рад выпіць самагонкі!

Леснікі ведаюць, што яны адказваюць за самагонныя апараты ў сваім абходзе. Дык яны не толькі не знішчаюць іх, але яшчэ і папярэдняць самагоншчыка, каб ён схваў, бо будзе праварка.

П'янства — гэта маральная хвароба чалавека. І бяда сям'і. З гэтай хваробай нельга мірыцца».

З гэтым нельга не згадзіцца, і рэдакцыя лічыць, што жансаветы ў калгасах, саўгасах, на прадпрыемствах могуць і павінны стаць першымі памочнікамі органам міліцыі і органам мясцовых улад у барацьбе з п'янствам.

Рэдакцыя дзякуе ўсім, хто адгукнуўся на пісьмо М. М.

Таццяна Піліпаўна Марчанка — вышывальшчыца Магілёўскай фабрыкі мастацкіх вырабаў. Шмат прыгожых, з густам аздобленых рэчаў выйшла за восем гадоў работы з рук вопытнага майстра.

Фота
М. Жалудовіча.
(БелТА).

У РАСІСЦКІХ ЗАСЦЕНКАХ ПАЎДНЁВАЙ АФРЫКІ

Паўднёвая Афрыка... Краіна невычарпальных прыродных скарбаў, у тым ліку найбагацейшых запасаў золата і алмазаў. Краіна цудоўных па характэру мясцін, своеасаблівага расліннага і жывёльнага свету. Краіна, дзе жыве прыкладна 13 мільёнаў людзей з нябелым колерам скуры. Іменна яны, гэтыя людзі, і толькі яны — карэннае насельніцтва Паўднёвай Афрыкі, павінны мець права вызначаць лёс сваёй радзімы, распараджацца яе прыроднымі дарамі. Павінны, але пакуль...

Пакуль Паўднёва-Афрыканская Рэспубліка — гэта велізарны канцлагер для ўсіх людзей з нябелым колерам скуры, гэта турма і для тых белых, хто асмелываецца падняць свой голас у абарону элементарных правоў афрыканцаў, кінуць смелы выклік крывавай дыктатуры купкі звар'яцелых расістаў, якія карыстаюцца падтрымкай сусветнага імперыялізму, і перш за ўсё амерыканскага і англійскага. Цяжка пералічыць усе злачынствы, якія сёння творыць расізм на зямлі Паўднёвай Афрыкі. Палітыка здзекаў і прыніжэння, грубага зневажання чалавечай годнасці ўзведзена тут у ранг дзяржаўнай палітыкі. І яна не шкадуе нікога — ні мужчын, ні жанчын, ні дзяцей.

Мэры Маадлей 59 год. Яна жыве ў гэта для «каляровых», якое носіць назву Беноні, паблізу паўднёваафрыканскага горада Іяганесбурга. У яе сем дзяцей і шмат унукаў. Але больш за ўсё яна вядома сярод афрыканцаў — «каляровых» і індыйцаў — сваім бясконца добрым сэрцам. Хоць жыве яна ў беднай цеснай халупе, яна заўсёды ахвотна паможа хвораму, дасць прытулак бяздомнаму, а то і ўсынавіць сірату. Сярод народа Мэры Маадлей вядома больш як «матухна Беноні». Так любоўна і пяшчотна прызвалі яе за самаадданую барацьбу ў абарону правоў простых людзей. Яна была актыўным дзеячом прафсаюзнага руху, членам Федэрацыі паўднёваафрыканскіх жанчын, адным з кіраўнікоў саюза каляровых народаў. Да яе ішлі за парадай, за падтрымкай. Гэта вось і прывяло ў шаленства расістаў. У 1960 годзе яны кінулі матухну Беноні ў турму на чатыры гады, а затым асуджаюць яшчэ на тры гады ўмоўна. У час допытаў каты падваргалі яе «звычайным катаванням», а ў турме трымалі босай, паколькі па расісцкіх законах зняволеныя — нябелыя не маюць права насіць абутак. Цяпер расісты трымаюць Мэры Маадлей пад так званым «хатнім арыштам», поўнасю ізаляваўшы яе ад навакольнага свету і забараніўшы займацца грамадска-палітычнай дзейнасцю. Наколькі строга і бесчалавечны гэты рэжым ізаляцыі, гаворыць хоць бы той факт, што нават у бальніцу Мэры Маадлей дапусцілі толькі пасля доўгага адмаўлення.

І такіх, як Мэры Маадлей, у Паўднёва-Афрыканскай Рэспубліцы шмат. Нядаўна ў гэтай краіне пабываў карэспандэнт амерыканскага агенства Асашыэтэд Прэс Дэніс Ройл, які затым змясціў артыкул у заакеянскай газеце «Інтэрнэшнл геральд трыбюн». Ройл піша, што цяпер звыш 600 чалавек, якія належаць да розных расавых груп, падвергнуты «хатняму арышту». Сярод іх і 62-гадовая Элен Джозеф, відная грамадская дзяўчка Паўднёва-Афрыканскай Рэспублікі, бястрашны змагар супраць расавай дыскрымінацыі. Элен Джозеф, ураджэнка Англіі, улады прыгаварылі ў 1962 годзе да 5-ці гадоў «хатняга арышту». Уласна кажучы, ніякага прыгавору не было, паколькі, як піша Ройл, «не было ніякага суда, урад не даў ніякіх тлумачэнняў, чаму гэта ён зрабіў, і ён не павінен быў гэта тлумачыць» (?). Поўнае самавольства, страшэнная беззаконнасць! На працягу ўсіх гэтых гадоў Элен Джозеф не дазвалялася выходзіць з дому з 6.30 вечара да 6.30 раніцы. У суботу і нядзелю рэжым становіўся яшчэ больш строга. Кожны тыдзень яна павінна была з'яўляцца ў паліцэйскі ўчастак. Ёй забаранілі сустракацца з сябрамі, наведваць рэдакцыі газет, школы, фабрыкі. Імя яе забаронена ўспамінаць у друкаваных выданнях. І беззаконнасць працягваецца. У снежні 1967 года зноў без якіх-небудзь тлумачэнняў улады прадоўжылі тэрмін «хатняга арышту» Элен Джозеф яшчэ на 5 год, што выклікала буру пратэстаў у ПАР і за рубяжом. Жанчыны свету патрабуюць спыніць праследаванне Элен Джозеф. А ў чым жа яна «правінілася»? На аснове «за-

кона аб падаўленні камунізма» яе прызналі камуністкай, бо яна выказвала сімпатыі ў адносінах да афрыканцаў. Разам з Элен Джозеф на пяцігадовую ізаляцыю асуджана і другая дзяўчка ПАР — прэзідэнт Федэрацыі жанчын Паўднёвай Афрыкі Ліліян Нгойе.

Але ў яшчэ горшых умовах, якія не паддаюцца апісання, знаходзяцца тыя, каго расісты кінулі ў турмы. Не так даўно міністр па справах турмаў ПАР (ёсць там і такая афіцыйная пасада) публічна заявіў, што, маўляў, у краіне няма палітычных зняволеных. Галоўны турэмшчык, мякка кажучы, беспардонна хлусіў. На самай справе тысячы людзей пакутуюць у змрочных казематах, адкуль выхаду амаль няма. І адной з найбольш вядомых турмаў з'яўляецца засценак на востраве Рабен, у сямі мілях ад берагу. Да апошняга часу мала што было вядома пра яго. Але ў канцы сакавіка гэтага года з ПАР удалося вырвацца вязню гэтай турмы, муляру Джорджу Піку. Прыбыўшы ў Англію, ён расказаў пра страшэнныя злачынствы паўднёваафрыканскіх катаў. Зараз на востраве знаходзіцца 1500 палітычных зняволеных, і сярод іх такія вядомыя барацьбіты супраць расізму, як Нельсан Мандэла, Вальтэр Сісула, Гован Мбекі, Ахмед Катхара і іншыя. Турэмныя ўлады стварылі тут жахлівы рэжым, як у гітлераўскіх канцлагерах. Зняволеных часта закопваюць на многія гадзіны па горла ў пясок. Самых «непаслухмяных» закупаюць у ланцугі на тры месяцы. Вязняў б'юць тапарышчамі і жалезнымі прутамі.

Палітыка фашысцкага рэжыму ПАР, які ўзначальвае цяпер махровы расіст Форстэр, накіравана на тое, каб поўнасю ізаляваць афрыканцаў і так званых «каляровых» ад белага насельніцтва. Калі нельга ўсіх пагалоўна засадзіць за краты, то чаму б не адправіць мільёны мужчын, жанчын і дзяцей у далёкія пустынным рэзервацыі, дзе іх чакае павольная смерць ад голаду і хвароб? І расісты ўпарта ператвараюць у жыццё свой д'ябальскі план. Пра адзін з такіх «лагераў смерці», куды перасяляюць афрыканцаў, расказваецца ў адным дакуменце, распаўсюджаным нядаўна ў Арганізацыі Аб'яднаных Нацый. Як бы са здзекам, месца гэтае носіць назву «Даліна — сардэчна запрашаем». На самай справе, гаворыцца ў дакуменце, гэта «апошняя пекла для людзей перад тым, як яны пойдучы ў магілу». І перавелічэння тут няма.

«Едзце ў Паўднёвую Афрыку — краіну экзатычнай прыгажосці» — так буржуазная рэклама заклікае тых, у каго густа ў кашальку. Але імперыялістычная прапаганда стараецца скрыць іншае — страшэнныя злачынствы, якія расісты і іх абаронцы творыць на зямлі Паўднёвай Афрыкі. Праўды, аднак, не ўдаецца скрыць, гэтаксама, як не ўдаецца нават з дапамогай самых драконаўскіх мер зламаць нарастаючую барацьбу ўсіх сумленных людзей за вызваленне цудоўнай краіны ад чорнага ярма расізму.

Г. НАВІЦКІ

Забінтавана галава, рукі... Так выглядае марскі пехацінец на базе Ххесань (Паўднёвы В'етнам) пасля чарговага бою. Ён, як і ўвесь амерыканскі гарнізон гэтай базы, дрыжыць ад страху, чакаючы нападу байцоў Арміі вызвалення Паўднёвага В'етнама.
Тэлефота ЮПІ-ТАСС.

якой мы паедзем. Нам не хочацца страчацца з вашымі паліцамі. Характары ў нас розныя.

Тузанулася бабуля, быццам бы хацела з саней вываліцца.

— Спакойна. Гарантуем поўную бяспеку, зварот назад, запрошаны ганарар. Нават курачак раздабудзем.

— А калі я закрычу?

— Не раю. Маём кляпу, — адгукнуўся Краўчанка.

— А пагоняцца—у нас не будзе другога выйсця, — Шугановіч дастаў з кішэні кажуха пісталет.

— ...як забіць старую акушэрку? Бандыты!

— Асцярожна, дамачка! — папярэдзіў Краўчанка.

Змоўкла. Толькі ў кар'ерах, калі коні мясілі сумёты, зноў азвалася:

— Папярэджваю. Я ўмею патрашыць толькі баб. Адразаць ногі ці рукі вашым раненым я не ўмею. І не буду! Так што вы дарэмна вязеце мяне.

— Вы зоймецеся сваёй справай.

— Рабіць абарты вашым шлюхам?

Краўчанка не стрываў:

— Ты ў мяне дакаркаешся, старая варона! Каб ты не была так патрэбна нам!..

Прышлося Шугановічу асекчы будзёнаўца. І прабацэння прасіць у доктаркі.

Яна змоўкла—што вады ў рот набрала. Толькі калі прапанаваў перад Пераростам вочы завязаць, моцна абуралася і пакрыўдзілася. Па-мужчынску лаялася.

Доўга, гадзіны паўтары, займалася Бумель нашай хворай. Ды і дзіцяткам таксама, як пасля Люба расказвала, — агледзела, перавязала па-свойму пупок, вучыла штучна карміць—у якіх прапорцыях змешваць малако і ваду.

Мы ёй у камандзірскай зямлянцы сняданак падрыхтавалі. Царскі—па нашых умовах. Выставілі ўсё лепшае, што мелі. Выйшла яна са шпіталю—я сустрэў яе. Хмурая, але на твары ранейшай злосці няма.

— А цяпер што будзеце рабіць са мной?

Я руку да шапкі.

— Камандаванне атрада просіць вас паснедаць з намі. Здзівілася. Дала згоду, як міласціну.

— Што ж—паснедаем.

У зямлянцы ўбачыла Васю Шугановіча, яго вінаватую ўсмешку—зноў натапырылася бабуля. Адрозу папярэдзіла:

— За вашы штучкі—дваіны ганарар. Курачак забыўся захапіць, калі коней перапрагаў? Кансервамі аддасі. Дваццаць бляшанак. Жывеце, бачу, не бедна,—кінула на стол.

— За ганарар не турбуйцеся,—заспакоіў Вася.

— Я не турбуюся. Ты турбуйся.

— Рукі памыеце?

Зірнула на свае кастлявыя кісці, потым—на наш рушнічок, што вісеў на цвічку каля ўмывальніка. Бруднаваты рушнічок, партызанскі. Грэбліва зморшчылася.

— Ох, бандыты! Заразілі бабу, а потым Бумель хапаюць пасярод ночы. Вам здаецца, Бумель—бог святы. А яна такая ж баба, толькі старая. Чыя жонка?

— Мая,—адказаў я.

— Не хлусі, Антанюк. Твая выехала. Хіба другую завеў?

Мяне як аблякло ўсяго варам. Няўжо, думаю, Рошчыха ці Рубін па прастаце сваёй выбалбталі прозвішча маё і ўсё іншае. Скуру спушчу, калі так. Хоць мяне яна магла ведаць з даваеннага часу. Невысокая пасада—загадчык райза, з гарадскімі медыкамі амаль не сустракаўся, але калі гэтая бабуля спецыяльна цікавілася партактывам... Усё-такі—немка. Пытаюся з іроніяй:

— Немцам і такія дэталі маёй біяграфіі вядомы?

Зразумела.

— Не ведаю, што вядома немцам. А я ведаю. Пра цябе ў горадзе нямала гавораць. Цэлыя легенды ходзяць. Нямецкае камандаванне ўзнагароду абвясціла за тваю галаву.

— Вялікую?

— Не помню сумы. Але помню, калі прачытала, то падумала: тыповая нямецкая скупасць. За такую галаву не шкада ў пяць разоў больш. Добрая галава.

Вася Шугановіч засмяўся. А Будыка, які праз усю размову пунсавеў, асабліва калі яна зноў нас бандытамі

назвала, нешта сярдзіта сказаў па-нямецку. Анна Отаўна пераклала:

— Афіцэр кажа, што за такія жарты ў ваенны час расстрэльваюць. Мне гэта пагражае?

— Вам пакуль што пагражае вось гэтая чарка спірту,—я наліў ёй паўшклянкі, а нагой пад сталом штурхануў начштаба: «будзь чалавекам, а не ваенным бюракратам!»—П'еце так ці разводзіце?

— Разводжу.

Развяла вадой нямнога і, не чокнуўшыся, кульнула шклянку да дна, па-мужчынску.

— А я вып'ю...—пачаў Вася.

— Толькі не за здароў'е парадзіхі!—перапыніла Бумель.

— Чаму?

— Ніколі не піце за чалавека, які на мяжы жыцця і смерці! Я забабонная.

Я асцярожна спытаў:

— Ёсць надзея, Анна Отаўна?

— Надзеяцца можна толькі на бога. Ды на яе самаю. Такія ў нас у бальніцы паміралі. У мірны час.

— І нічога нельга зрабіць?

— Што магла—я зрабіла,—накладаючы на талерку скрылі смажанага духмянага сала, задумалася, уздыхнула. —Паспрабую яшчэ што зрабіць. Не для вас, галаварэзы. —Але не «бандыты» ўжо!—Для яе. Няшчасны род! Чаго толькі не выпадае на долю нашай сястры! Я перадам лярарства. У нас такога не было. —Усе трое пасля яе ад'езду ўспомнілі гэтак «ў нас»—значыцца, яна прылічае сябе да нас, да савецкіх людзей, а не да фашыстаў. —Антыбіётык. А немцы маюць. Ваш жыдок умее хоць уколы рабіць?

— Ён жа ў райбальніцы працаваў.

— Помню. Але было там няўмекаў колькі хочаш. Хіба так трэба вучыць медыкаў, як мы вучылі?

«Раскусіць» яе было немагчыма. Яшчэ разы са два яна выказалася супраць нашых даваенных парадкаў: і гэтак дрэнна і тое не так.

Будыка не стрываўся, хоць я і штурхаў яго, уедліва спытаў:

— Пад уладай суайчыннікаў вам жывецца лепш?

— Не закідайце вудачкі, таварыш афіцэр. Не кліне. Я думала, вы разумнейшы. Вас вайна ўзрадавала? А я—жанчына. Урач. Акрамя клічу крыві, ёсць кліч розуму.

Адным словам: разумеіце, маўляў, як хочаце.

Дзіўна, што Будыку яна казалася «вы», а нам з Васем—«ты».

У канцы снедання, калі крыху падвыпілі, я паспрабаваў было распытаць у яе пра некаторых знаёмых, у тым ліку і пра Сваецкага. Таксама не клінула бабуля. Адсекла:

— Ці не захацелася вам зрабіць мяне сваёй шпіёнкай? Вы хітрыя, але і я не дурная... Ды і мала цікаваць мяне гэтыя людзі.

Заплацілі мы ёй шчодро. Рошчыха жажнулася, калі даведлася, хоць, каб уратаваць Надзю і дзіця, нічога не шкадала. Прасіла не казаць партызанам, як дорага нам абышоўся гэты візіт акушэркі-немкі.

Будыка таксама бурчэў. Праводзячы Бумель, парываўся папярэдзіць, што калі партызан, які павязе яе, не вернецца... Ды я разгадаў яго намер. Спыніў: ніякіх папярэджанняў! Будзем верыць да канца.

Партызан вярнуўся. І прывёз паўночкі чамадан бінтоў і лярарстваў розных—якраз таго, чаго ў нас не хапала. Залатая бабуля. Палаяла на чым свет стаіць. Але аказалася чалавекам. За нашу шчырасць і шчодрасць гэтак жа шчодро адплаціла. І пасля не раз выручала. Медыкаментамі. Толькі медыкаментамі. Маўляў, выконваю абавязак урача—і не больш. А нам больш ад яе і не трэба было нічога. Сувязных у нас хапала.

Пасля вайны я ад высылкі яе ўратаваў... Але пра гэта яна, відаць, не ведала да самай смерці.

Будыка тады сказаў, калі мы разглядалі прысланыя Аннай Отаўнай медыкаменты:

— На гэты раз, камандзір, інтуіцыя цябе не падвела. Але калі-небудзь ты пагарыш з-за сваёй даверлівасці.

Гарэў. Але не згарэў. Не згарэў, Валянцін Адамавіч! А людзей часам выратаваў. Можна і Надзю выратаваў тым нямецкім антыбіётыкам. І Віцю.

ГЭТА была нялёгка і небяспечная справа — хадзіць па сёлах, збіраць для партызан хлеб і звесткі. Немцы і паліцаі падзрона глядзелі на абарваную жанчыну з торбай. Адночы ледзь не затрымалі, але выкруцілася ўсё-такі, пераканала гітлераўцаў, што яна толькі жабрачка.

А потым партызаны пабудавалі сваю пякарню, і галоўным пекарам у ёй стала Тэкля Міронаўна Мардашова. Да таго часу брыгада імя Дзяржынскага вырасла, нават абзавялася гаспадаркай.

— Ты ў нас цяпер галоўны чалавек, — сказаў камандзір брыгады Кароткін. — Без добрага абеду дрэнна ваяваць салдату.

І Фёкла Міронаўна старалася. Байцы былі задаволены. Не раз дастаўляла яду партызанам пад агнём. Не гнулася, не палохалася.

А партызаны білі фашыстаў. Грамілі склады і гарнізоны, узрывалі масты і дарогі. Ляцелі пад адхон эшалоны, падлі гітлераўскія ваякі ад трапных куль

ТЭКЛІН ХЛЕБ

дзяржынцаў. Побач з імі змагаліся муж і сын Тэклі Міронаўны.

Нарэшце настаў час вызвалення. Мардашова вярнуліся ў Шуміліна. Толькі неўзабаве памёрлі ад ран сын і муж.

Не асталася партызанская гаспадыня адна. Людзі акружылі клопатамі. Дзяржава назначыла ёй пенсію, а нядаўна райвыканком выдзеліў Тэклі Міронаўне пакой у двухпавярховым доме.

Вось і ўвесь мой расказ пра цудоўную жанчыну, партызанскую маці і разведчыцу Тэклю Міронаўну Мардашова. Застаецца дадаць, што часта бываюць у яе госці — сябры па партызанскаму жыццю.

На здымку: Тэкля Міронаўна МАРДАШОВА.

Алег КОГАЛЬ.
Фота аўтара.

Віцебская вобласць.

У дапамогу атэісту

ТВАР У ТВАР

3 ГОДУ ў год выдавецтва «Беларусь» выпускае цікавыя і, што самае галоўнае, неабходныя брашуркі ў дапамогу атэісту.

Рэлігія — опіум, дурман народа. Духавенства стагоддзямі адурманьвала народ, атручвала яго душу, стагоддзямі трымала ў страху перад богам, якога не было і няма, заклікала да пакорлівасці і цярылівасці на зямлі, «на гэтым свеце». Затое «на тым свеце», у замагільным жыцці, абяцала шчасце, рай і працвітанне.

З усіх форм антырэлігійнай прапаганды найбольш дзейнай з'яўляюцца індывідуальныя, цёплыя і задзішчыныя гутаркі з веруючымі. Такі вывад

зробіў з асабістай практыкі лектар-атэіст, настаўнік з горада Ліды Мікалай Андрэевіч Слуцкі. Пра сваю работу сярод веруючых абшчыны евангелісцкіх хрысціян-баптыстаў горада Ліды ён проста, ясна, даходліва расказвае ў брашурцы «Твар у твар».

— Да кожнага веруючага, — гаворыць аўтар, — патрэбен свой, асобны падыход. І, вядома, спатрэбіцца намала намаганняў, пакуль знойдзеш яго. А для таго, каб чалавек змяніў свае пераконанні, вызваліўся ад памылак, трэба памагчы яму. Адразу, за адзін момант не перавыхаваш. Таму, на маю думку, важна не толькі тое, колькі чалавек парвала з рэлігіяй, а і тое, што ў іншых, якія яшчэ не адмовіліся ад веры ў бога, паявіліся сумненні: хто кажа праўду, мы ці атэісты?

А такія, хто сумняваецца, у абшчыне паявіліся. Хочацца спадзявацца, што роздум пра сэнс жыцця, пра нашу савецкую рэчаіснасць памогуць ім зрабіць правільныя высновы. Кажучы гэта, я ўспамінаю Вальдэмара Жаўтко. Дзеці веруючых, яны пры дапамозе атэістаў знайшлі ў сабе сілы парваць з рэлігіяй. І ў гэтым немалую ролю адыгралі гутаркі пра сэнс жыцця савецкага чалавека, пра тое, што ў нас людзі самі творцы

свайго шчасця, а ўсявышні тут зусім ні пры чым. Валя аднойчы сказала: «Памятаецца тую гутарку, калі вы пра шчасце гаварылі? З яе ўсё і пачалося. Пачала я думаць, на самай справе, замкнулася ў гэты сектанцкі свет, а жыццё ідзе, мінаючы мяне. Так можна і шчасце і радасць сваю правароніць. А каму гэта патрэбна? Богу? А ці ёсць ён? Ніхто не бачыў яго, не чуў. Наўрад ці мне выпадзе шчасце ўбачыць усявышняга. Дык ці не лепей жыць сапраўдным жыццём на зямлі?»

Добрую брашуру «Вярнуце шчасце» напісалі А. М. Бяржынскі, І. А. Кірэйчык, А. А. Мясешка. Тут чытачы знойдуць цікавыя факты, прыклады, як людзі, адурманеныя рэлігіяй, страцілі самі сябе. І толькі дзякуючы атэістам знайшлі сваё шчасце, пачалі жыць паўнакроўным жыццём.

Праца стварыла чалавека. А чалавек сваёй працай упры-

гожвае свет. Савецкія людзі бачаць сэнс свайго жыцця ў творчай, стваральнай працы ў імя працвітання Радзімы, у імя камунізму. Іменна ў гэтым яны знаходзяць радасць і шчасце, самі сваім розумам і сваімі рукамі ствараюць яго.

Брашура напісана вобразнай, літаратурнай мовай, чытаецца лёгка, з цікавасцю.

Своеасабліваю, даволі цікавую брашуру пад назвай «Рэлігія і быт» напісала Галіна Мярзлова.

Перажыткі мінулага найбольш жывучыя ў быце. Аўтар паказвае, як адмоўна ўплывае рэлігія на быт веруючых, падкрэслівае, што пераўтварэнне быту на камуністычных асновах памагае пераадолець рэлігійна-бытавыя перажыткі.

Агітары, прапагандысты, лектары-атэісты знойдуць у гэтай брашурцы цікавыя лічбы, параўнанні, факты, жывыя прыклады.

А. КАЗЛОУ

ЛЬГОТЫ ЖАНЧЫНАМ

Дарагая рэдакцыя! Якімі льготамі карыстаецца цяжарная жанчына? Ці могуць яе перавесці ў апошнія два месяцы на цяжкую работу? І колькі часу пасля родаў захоўваецца за ёй рабочае месца? — пытаецца В. Саўчук.

Калі цяжарнай жанчыне цяжка выконваць сваю звычайную работу, яна павінна быць пераведзена на другую, больш лёгкую. Перавод ажыццяўляецца на падставе медыцынскага заключэння ў час цяжарнасці, да таго як жанчына павінна была пайсці ў водпуск па цяжарнасці і родах. За час выканання больш лёгкай работы цяжарная жанчына атрымлівае аплату ў размеры свайго сярэдняга заробку да пераводу. Сярэдні заробак падлічваецца з разліку зароботнай платы за апошнія 6 месяцаў. Калі ж цяжарная жанчына зарабляе на лягчэйшай рабоце больш гарантаванага сярэдняга заробку, то яна атрымлівае аплату па фактычнаму заробку.

Па просьбе жанчыны адміністрацыя абавязана прадаставіць ёй, звыш водпуску па цяжарнасці і родах, дадатковы водпуск на тэрмін да трох месяцаў без захавання зароботнай платы. Па жаданню жанчыны водпуск па цяжарнасці і родах можа спалучацца з чарговым адпачынкам.

Водпуск на 3 месяцы прадастаўляецца пасля заканчэння пасляродавага водпуску або чарговага адпачынку, які далучаны да яго. Час водпуску без захавання зароботнай платы залічваецца жанчынам як у агульны, так і ў бесперапынны стаж іх работы.

Жанчыны-работніцы і служачыя могуць часова пакінуць работу ў сувязі з нараджэннем дзіцяці. Калі на працягу года з дня нараджэння дзіцяці жанчына вернецца на ранейшае месца работы або паступіць на іншае прадпрыемства або ва ўстанову, за ёй захоўваецца бесперапынны працоўны стаж.

За жанчынай, якая зволілася з работы ў сувязі з нараджэннем дзіцяці, месца работы (пасада) не захоўваецца. Прыём на ранейшую работу ў гэтых выпадках праводзіцца па дамоўленасці з адміністрацыяй.

Л. ЗЕХАВА-КАЛАМІЙЦАВА,
загадчык сацыяльна-прававага кабінета Інстытута АМД БССР.

ПРЭМІІ ЖЫВЁЛАВОДАМ

Дарагая рэдакцыя, адкажыце мне, калі ласка, ці плацяць жывёлаводам надбаўку за бесперапынны стаж работы? — пытае даярка саўгаса «Багушэўскі» Сенненскага раёна А. Р. Шарэц.

Рэспубліканскі камітэт прафсаюза растлумачвае, што дзеючае Палажэнне аб аплаце працы рабочых саўгасаў не прадугледжвае надбаўкі работнікам жывёлагадоўлі за стаж работы па спецыяльнасці.

Для павышэння матэрыяльнай зацікаўленасці рабочых у павелічэнні вытворчасці сельскагаспадарчай прадукцыі і зніжэння яе сабекошту ўстаноўлена прэміраванне.

За перавыкананне плана атрымання валавой прадукцыі (малака і іншай прадукцыі) з улікам яе якасці работнікі жывёлагадоўлі атрымліваюць да 20%, а ў птушкагадоўчых гаспадарках да 30% кошту звышпланавай прадукцыі. Канкрэтны размер прэміі ўстанаўліваецца адміністрацыяй гаспадаркі па ўзгадненню з рабочым камітэтам прафсаюза.

За скарачэнне прамых затрат на адзінку прадукцыі або зніжэнне яе сабекошту ў параўнанні з планам выплачваюцца прэміі ў размеры 40%, а ў птушкагадоўчых гаспадарках—50% ад сумы атрыманай эканоміі.

На байдарках.
Фотаэцюд Ч. Мезіна (БелТА).

СПОСАБЫ ПРЫГАТАВАН

КАНСЕРВЫ ПЛАДАЯГАДНЫХ

Пастэрызаваць (варыць плады ў бутэльках або ў шкляных слоіках, пастаўленых у пасуду з вадой) можна цэлыя ягады, працёртыя плады, сокі, кампоты. Гэта адзін з самых танных спосабаў перапрацоўкі, бо такія кансервы можна прыгатаваць нават без цукру. У кансервах захоўваецца даволі вялікая колькасць вітаміну С.

ЯГАДЫ БЕЗ ЦУКРУ ў БУТЭЛЬКАХ

Гэтым спосабам можна кансерваваць чорныя, чырвоныя і белыя парэчкі, чарніцы, суніцы, маліну, агрэст, вішню, чарэшню, брусніцы, журавіны, ажыну.

1. Ягады абмыць, адцадзіць, ачысціць ад галінак і лісця.

2. Запоўніць ягадамі пракіпячоныя бутэлькі, моцна ўстрасаючы, каб змясцілася як мага больш ягад. Нельга запаяць бутэлькі да самага корка, пад адтулінай трэба пакінуць каля 2 см свабоднай прасторы.

3. Бутэлькі не шчыльна закупорыць пракіпячонамі коркамі (коркі не ўціскаць), абвязаць шпагатам, каб коркі трымаліся. Бутэлькі, якія герметычна закупорваюцца, толькі прыкрыць коркам.

4. Прыгатаваць пасуду з драўлянай або папяровай пракладкай на дне, паставіць бутэлькі, напоўніць пасуду вадой так, каб узровень яе даходзіў да 3/4 вышыні бутэлек. Пасуду накрывць, нагрываць і кіпяціць 20 мінут.

5. Бутэльку выняць, паставіць на стол або дошку, шчыльна закупорыць, моцна абвязаць шпагатам (герметычныя бутэлькі закрыць), астудзіць. Бутэлькі, закупораныя коркамі, заліць смолкай або парафінам.

6. Захоўваць у халаднаватым, сухім і цёмным памяшканні. Зімой з такіх ягад гатуець кісялі, кампот, жэле.

ПЛАДАЯГАДНЫЯ ПЮРЭ ў БУТЭЛЬКАХ БЕЗ ЦУКРУ АБО З ЦУКАМ

Гэтым спосабам могуць кансервавацца ўсе вышэйпералічаныя ягады і, апрача таго, клубніка, яблыкі, слівы.

1. Плады абмыць, перабраць, адцадзіць, ачысціць ад галінак і да т. п., а затым працерці (яблыкі і слівы папярэдне разварыць у невялікай колькасці вады).

АТА ВАННЯ КАНСЕРВАЎ У ХАТНІХ УМОВАХ

2. Запоўніць пюрэ пракіпячоныя бутэлькі ёмістасцю $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ л, пакідаючы ніжэй артуліны каля 4 см свабоднай прасторы. Далей рабіць, як указана ў папярэднім рэцэпце, пункты 3—6. Бутэлькі ёмістасцю больш чым $\frac{1}{2}$ л кіпяціць 25 мінут.

Пюрэ з яблыкаў і сліў можна прыгатаваць з цукрам (250 г на 1 л цёплага пюрэ).

ЯГАДНЫЯ СОКІ Ў БУТЭЛЬКАХ БЕЗ ЦУКРУ І З ЦУКРАМ

Сокі могуць быць прыгатаваны з парэчак, чарніц, маліны, вішні.

1. Ягады абмыць, адцадзіць, перабраць, ачысціць (з вішні дастаць костачкі), размяць.

2. Рукамі або прэсам выціснуць сок праз пракіпячоныя палатняны мяшчак.

3. Жамерыны заліць кіпячонай вадой (каля 1 шклянкі вады на 1 л жамерынаў) і пакінуць на 1 гадзіну.

4. Выціснуць сок яшчэ раз і змяшаць з сокам, выціснутым раней.

5. Сок разліць у пракіпячоныя бутэлькі, пакідаючы ніжэй адтуліны каля 4 см свабоднай прасторы.

Далей рабіць, як указана ў рэцэпце «Ягады без цукру ў бутэльках», пункты 3—6.

Сокі могуць быць прыгатаваны і з цукрам, які дадаецца да пастэрызацыі па 200—500 г на 1 л соку (у залежнасці ад віду пладоў).

КАНСЕРВАВАННЕ СЫРОГА ПЮРЭ АБО ЯГАДНЫХ СОКАЎ З ЦУКРАМ

Сырыя ягады, кансерваваныя з вялікай колькасцю цукру без кіпячэння, захоўваюць шмат вітаміну С. Гэтым метадам часцей за ўсё кансервуюць ягады, багатыя на вітамін С: усе віды парэчак, суніцы, клубніку, маліну.

КАМПОТЫ

Для прыгатавання на зіму кампотаў больш за ўсё прыгодныя вішня, чарэшня, сліва, абрыкосы, персікі, агрэст, парэчкі і клубніку.

1. Плады абмыць, адцадзіць, перабраць, ачысціць. Вішню, чарэшню, слівы, абрыкосы, персікі кладуць з костачкамі або без іх. Плады з костачкамі можна накалоць пракіпячонай палачкай, тады яны не палопяюцца.

Грушы трэба пачысціць, разрэзаць напалам, выразаць сарцавіну і да заліўкі сіропам трымаць у злёжку падкисленай вадзе (5 г лімоннай кіслаты на 1 л вады, або $\frac{1}{3}$ шклянкі 6-працэнтнага воцату на 1 л вады).

2. Ачышчаныя плады шчыльна пакласці ў пракіпячоныя слоіках так, каб ніжэй краю заставалася каля 3 см свабоднай прасторы, і заліць гарачым сіропам.

3. Сіроп прыгатаваць наступным чынам: закіпяціць 1 л вады з 300—500 г цукру (у залежнасці ад кіслотнасці пладоў), некалькімі штукамі гваздзікі і невялікім кавалачкам карыцы. Да кампота з груш можна дадаць лімонны сок або лімонную кіслату. Плады павінны быць пакрыты сіропам.

4. Краі слоікаў старанна выцерці чыстай пракіпячонай анучкай або папярвай сурвэткай, надзець сухія гумавыя пракладкі, сухія накрывкі і заціскачкі.

5. Слоікі з кампотам паставіць у пасуду з драўлянай або папярвай пракладкай на дне, напоўненую такой колькасцю вады, каб узровень яе дасягнуў $\frac{3}{4}$ вышыні слоікаў.

6. Пасуду са слоікамі закрыць, награвать, давесці да кіпення і кіпяціць 25—35 мінут (у залежнасці ад ёмістасці слоікаў).

7. Выняць слоікі, астудзіць, зняць заціскачкі і праверыць, ці добра трымаюцца накрывкі. Незакупораныя слоікі трэба пракіпяціць яшчэ раз, выцершы дасуха краі слоікаў, накрывкі і гумавыя пракладкі.

8. Кампот захоўваць у халаднаватым, сухім і цёмным памяшканні.

Бутэлькі і слоікі з пастэрызаванымі пладамі можна зацягваць цэлафанам. У гэтым выпадку напоўненыя бутэлькі і слоікі кіпяцяць адкрытымі, узровень вады павінен дасягаць $\frac{3}{4}$ вышыні бутэлек або слоікаў, кіпяціць павольна. Непасрэдна пасля кіпячэння бутэлькі і слоікі трэба выняць і нацягнуць на верх слоікаў цэлафан, змочаны кіпячонай вадой або гарэлкай, так, каб ён прыстаў да краёў.

Усе пастэрызаваныя прадукты хутка псуюцца пасля адкрыцця слоікаў, таму іх трэба выкарыстоўваць на працягу 2 дзён. Калі слоікі адкрыты, кампоты або іншыя кансервы можна трымаць толькі ў халадзільніку.

СЫРОЕ ПЮРЭ З СУНІЦ І КЛУБНІКІ, СОКІ З МАЛІНЫ І ЧАРНІЦ

Норма прадуктаў: 1 л пюрэ або соку, 1,2 кг цукру (цукровы пясок або цукровая пудра).

1. Ягады перабраць, прамыць, адцадзіць (клубніку ачысціць ад лісточкаў), суніцы і клубніку працерці, маліну і чарніцы размяць і выціснуць сок праз пракіпячоныя палатняны мяшчак.

2. Адмераць пюрэ або сок, дадаць адпаведную колькасць цукру і мяшаць, пакуль цукар не растворуцца.

3. Запоўніць пюрэ або сокам пракі-

Лялька захварэла...
Фотаэцюд І. Гуманова.

пячоныя або прагрэтыя ў духоўцы бутэлькі амаль да краёў, закрыць іх цэлафанам або закупорыць пракіпячонамі коркамі, заліць смолкай або парафінам.

4. Захоўваць у халодным, сухім і цёмным памяшканні.

Усе кансервы, прыгатаваныя такім чынам, трэба ўжываць у ежу сырымі, каб выкарыстаць вітамін С, які ў іх захаваўся. Дзве лыжачкі пюрэ з чорных парэчак пакрываюць палавіну сутачнай патрэбы для дзяцей да 3 гадоў у вітаміне С.

Чытачка Галіна з Мядзельскага раёна пытаецца: як ёй пазбавіцца ад варыкознага расшырэння вен на нагах, што паявілася ў яе неўзабаве пасля родаў?

Сапраўды, набухлыя, вузлаватыя вены прыносяць шмат непрыемнасцей жанчынам. І справа не толькі ў характэ, але і ў здароўі.

Ці можна пазбавіцца ад гэтай бяды? Так, можна. Лячэнне назначаецца ў залежнасці ад павелічэння вен, даўнасці захворвання, характару работы і г. д. Варыкознае расшырэнне вен з поспехам лечыцца як кансерватыўнымі, так і хірургічнымі спосабамі. Трэба толькі звярнуцца да ўрача па месцу жыхарства і прайсці адпаведны курс лячэння.

Урач В. САЛАХІН.

ГУМАР

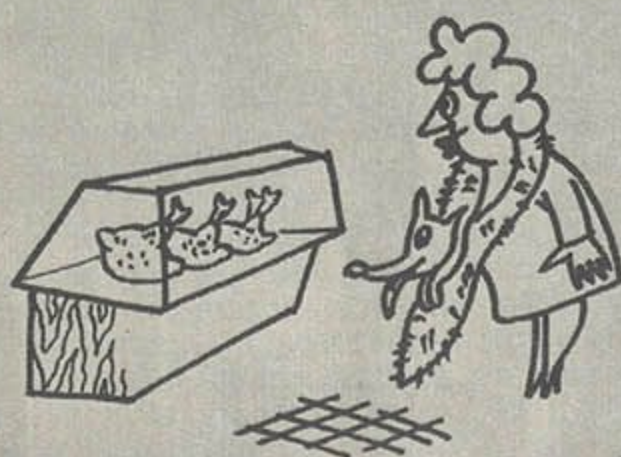
Алё, таксі!
Часопіс «Лудаш маці». Будапешт.

Рог.
«Рохач». Браціслава.

Без слоў.
Мастак Іван Бабукаў. Балгарыя.

Без слоў.
Мастак Ганчо Раеў.

З 1964 года дом адпачынку «Беларусь» абслугоўвае маці з дзецьмі. Ён працуе з 28 мая па 20 жніўня, за адну змену (12 дзён) прымае 250 чалавек, а ўсяго змен за летні сезон бывае 7. Поўны кошт пучёўкі — 33 рублі, але адпачываючыя плацяць прафсаюзу толькі 7 руб. 20 кап.

На алеях дома адпачынку заўсёды весела.

Знаёмства з домам адпачынку пачынаецца з рэгістратуры.

Раніца ў доме адпачынку. Работніца Магілёўскага аддзялення Беларускай чыгункі Галіна Канстанцінаўна Грынёва з дачкой Аленай.

На дзіцячай пляцоўцы — карусель.

Людзі з аднолькавым густам сыходзяцца адразу. Рабочы з Магілёва Аркадзь Уладзіміравіч Глінкін разам са сваімі новымі знаёмымі збіраецца на рыбалку.

Фота Ул. Вяхоткі.

Галоўны рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія: М. Н. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, М. А. ЖЫДОВІЧ, М. С. КОНАНАВА, Р. У. КУДРЭВІЧ, Л. П. МАРЫНКЕВІЧ, Р. С. ПІЕНАВА, В. А. ЧАРНЯЎСКАЯ.

Мастацкае афармленне Ю. Пучынскага. Тэхнічны рэдактар І. А. Цылаў. Карэктар В. І. Асіпенка.

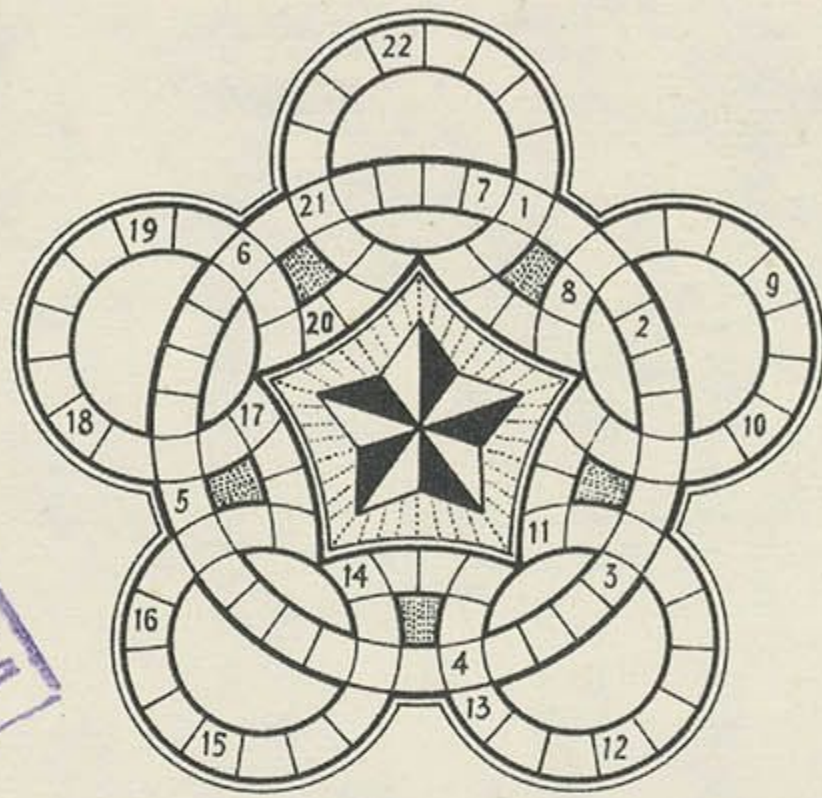
АТ 15608. Журнал «Работница и крестьянка» на беларуском языке. Издание ЦК КП Белоруссии.

Здадзена ў набор 30/VI-68 г. Падпісана да друку 24/VI-68 г. Друк. арк. 5,5. Аўт. арк. 7,3. Папера 60×90%. Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77.

Тэлефоны: галоўнага рэдактара — 6-17-51, адказн. сакратара, аддзела прамысловасці — 6-38-14, аддзела сельскай гаспадаркі і культуры — 6-38-24.

Друкарня выдавецтва «Звязда». Мінск. Цана 15 кап. Дадатак — выкрайка. Тыраж 276 177 экз. Зак. 988.

КРОСЧАЙНВОРД „ЗВЯЗДА“

У гэтым кросчайнвордзе першая літара першага слова з'яўляецца і канчатковай у апошнім слове.

1. Горад-герой. 2. Воінскае званне. 3. Саюзная рэспубліка. 4. Паэма Паўлюка Труса. 5. Адзін з арганізатараў мінскага камсамольскага падполля ў гады Вялікай Айчыннай вайны. 6. Склад зброі. 7. Савецкая гімнастка. 8. Фантастычны раман А. Талстога. 9. Струнны музычны інструмент. 10. Выкладчык у вышэйшых навучальных установах. 11. Гімнастычны снарад. 12. Герой рамана І. Шамякіна «Сэрца на далоні». 13. Геранія «Маладой гвардыі». 14. Газетны жанр. 15. Горад у Беларусі. 16. Вядомая лётчыца, Герой Савецкага Саюза. 17. Опера С. Рахманінава. 18. Легендарны крэйсер. 19. Аўтар рамана «Камуністы», французскі пісьменнік. 20. Паэтэса. 21. Урачысты дзень. 22. Смеласць, храбрасць.

СКЛАДІ ТАМАРА І РЫГОР ЯКУШЫ

На першай старонцы вокладкі: маладая ляхтсменка Вера Яскевіч на Мінскім моры.

Фота Ул. Вяхоткі.

„ЗУБРАННЯ“

Так любоўна назвалі мінскія аўтазаводцы загарадны лагер для сваіх дзяцей.

Сасновы лес пад Волмай напоўніўся званам дзіцячых галасоў. Дзецям тут — прыволле! 1 чэрвеня сюды прыехала 700 хлопчыкаў і дзяўчынак, а ўсяго за тры змены пабудзе больш дзвюх тысяч.

Аўтазаводцы добра арганізавалі адпачынак дзяцей. За тры кіламетры ад «Зубраняці» адкрыўся турысцкі лагер для старшакласнікаў. Там адпачне трыста школьнікаў. Частка старшакласнікаў-хлопцаў паехала ў працоўны ваенізаваны лагер, адкрыты падшэфнай воінскай часцю.

У Волме адпачываюць і самыя маленькія. Завод мае дачы. За лета тут пабываюць усе выхаванцы яго дзіцячых садоў. Загадчыца дзіцячага сектара заўкома А. Н. Пермінава расказала:

— Больш пяці тысяч дзяцей рабочых нашага завода адпачнуць у загарадных лагерах, на дачах і ў паходах. Сёлета асигнавана на адпачынак дзяцей вялікая сума — каля ста тысяч рублёў, улічваючы сродкі сацстраха, заўкома і дырэкцыйскі фонд.

Ну, а як жа правядуць летнія канікулы астатнія дзеці? І пра іх паклапаціўся заўком. У горадзе адкрыты чатыры піянерскія лагеры пры школах, арганізавана 9 атрадаў па захапленнях дзяцей: тут «Юны турыст», «Юны мастацтвазнаўца», «Юны жывапісец» і г. д. Пры кожным домакіраўніцтве працуюць дзіцячыя пляцоўкі.

Наша рэспубліка ідзе насустрач 50-годдзю БССР і Кампартыі Беларусі. Уся работа з дзецьмі будзе праходзіць пад дэвізам падрыхтоўкі да юбілею. Дзеці праслухаюць цікавыя гутаркі, сустрапаюцца з выдатнымі людзьмі — Героямі Савецкага Саюза, Героямі Сацыялістычнай Працы, артыстамі, паэтамі, пісьменнікамі. Шмат цікавага даведаюцца яны за час летніх канікул, пабываюць у музеях, на прадпрыемствах, прымуць удзел у спартыўных спаборніцтвах.

Шчаслівага адпачынку вам, юныя сябры!

НАЦЫЯНАЛЬНАЯ
БІБЛІЯТЭКА
БЕЛАРУСІ

1

Цана 15 кап.

74995

4

7

2

119